

سىلاقى

هەژمار

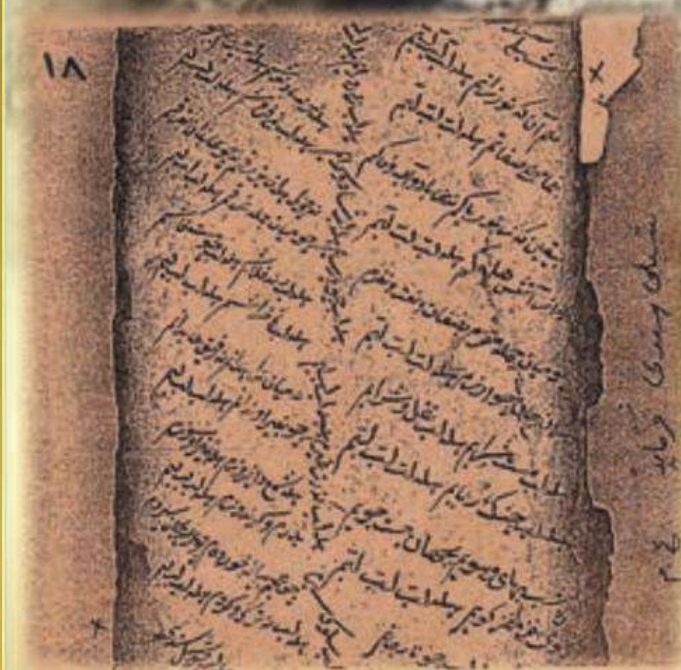
۱۲۷

نيسان - ۲۰۲۲

كوقاره كا ره وشه نهزى گشتى به

هه لويستى نه مريكا
ژ شورشا نه يلولى
۱۹۶۱ - ۱۹۷۲

ديتنا هوزانه كا
شيلين سندی

نوره، نوره مار، نورو
نوراراتو و ديتنه ك

محمد محسن

سەرگونار

گریکه کا ئالۆزه

نیفدهولهتی قه و قوربانیت مهزن بو قی شه ریه تی هاتینه دان، چونکه هه ریمما کوردستانی، هیلقانکه کا ئافاکری و په رجانگریه، ل سهر ملیت هه ر کورده کیه بپاریزیت.

بیگومان ئارمانجیت وه لاتی ترکیا گه له ک بترسن، چونکه ددیروکی دا هه لویست و کریاریت قی وه لاتی دروهن و به رچافن و مینا کا ژ هه میا نیزیکتزی ریفراندوما هه ریمما کوردستانی یه، نوکه ژی نه گه ر ترکیا بقیت تخوییت خو بپاریزیت و قایم بکه ت، گه له ک ریکیت دیت هه نه و پیدقی ب ئوپراسیونا ناکه ت، بو مینا ک ل تخوییت ئیبراهیم خه لیل هه تا سیکوژی ئیرانی، ترکیا دشیت جاده یه کا سه د مه تریا فره ت تخویب و تخویب دروست بکه ت و قیر و سیم و تیل بکه ت، و دیسان دیوار بکه ت و ب کامیرا و مینا پر بکه تن و سه نگه ری ت خو بریز بکه ت و نه ف کاره هه می نابنه تیچوو یا هه یقه کا ئوپراسیونه کا ترکی.

ژ به ر هندی دیژیین ب هه جه تا پ ک ک فان ئیرشا دکه ت، فره هه ر کورده ک هه ست ب به رپسیاریین بکه ت و داخویانی و درویشمیت دلینی به لاف نه که تن و نه م دیژیین چونکه ترکیا و ئیراق و سووریا، ئیدولوژییت گه له ک ژیک دویر و جودا هه نه، به لی بو دوژا کوردا تیک دهنگ و برایت ده یابینه، قیجا بلا نه مژی سه ربوژا ژ قی سیاسه تا وان وه برگرین، و هه می پیکفه کو قوربانیت مهزن بو هاتینه دان ب پاریزین، بلا مه ژی خالیت سوور هه بن وه کی ملله ت، نه و خالژی پاراستنا هه ریت نه ته وی بن.

کاودانییت نوکه ل ئیراقی ب ته فایلی و نه خسه م ل کوردستانی، گه له ک دئالۆزن، ژ به ر ده ستیوه ردانا وه لاتی هه ریمی و ماییتکرنا وان دحوکمرانیا ئیراقیدا، ژ لایه کی قه ئیرشا وه لاتی ئیرانی بو سهر کوردستانی و ده ستیگریه، کو نه و ژی دینه گفاشتن بو هندی کوردستان بچیته بن نیری قی وه لاتی شه، بیگومان کوردستانی گه له ک پیخۆشه تیکه لیت باش و هه فپشک دگه ل وه لاتی ئیرانی هه بن، چونکه ملله تی کورد ملله ته کی بی نان و خوئی نینه و نه و روژی ت ره شی ت ب سهر ملله تی مه دا هاتین و قی وه لاتی کورد هه میزکرین، ژ بینه کرینه و ل به ر چاف دگریت، به لی نه فه ژی وی ناگه هینیت کو نه م گرۆپه ک بسهر وانقه بین و جیبه جیکریت فه رمانیت وان بین، مه جیرانیه کا باش و به رژه وه ندییت هه فپشک دقین، ژ لایه کی دیقه وه لاتی تورکیا ده ست ب ئوپراسیونه کا مه زن بو سهر کوردستانی ب به انه یا هه بو نا پ ک ک کریه، دیسان مه وه کو هه ریمما کوردستانی به رژه وه ندییت مه زن و سترانیژی دگه ل وه لاتی تورکیا هه نه، لی نا کوکییت نافخوییت هه ریمما کوردستانی، ترک بخو ب ده لیقه دزانن و نه ف نا کوکییت هه ی ژی، دی بنه نه گه ری پتر ده ستیوه ردانا ده وله تیت نه قلیمی ده فه ری دا، پیدقی هه ریمما کوردستانی یا تیک هه لویست و تیک بریار بیت و بانگه وازیه کی ژی بدنه پارتیا کارکه ری ت کوردستانی (پ ک ک) یی کو پاراستنا قی ده ستکه فتی مه زن بکه ن، نه وژی بریک دبلوماسی و دیالوگی چاره یا فان ئیرشا بکه ن و ده اریکاربن بو حومه تا هه ریمما کوردستانی. چونکه نه ف هه ریمه هه ریمه کا شه ریه ژ لای جفاکا

فاهه روک

- ۱۷ **حه جی قادۆ گرافی**
- ۲۴ **میډیا، پیناسه و دیروک**
- ۲۲ **سه ربوره کا وه رگیرائی**
- ۳۴ **به رینانا ئیکسهره بیانی (FDI) د هه ریمما کوردستانیدا**
- ۳۶ **کوردین نه فغانستانی**
- ۳۸ **ئه ستونیا ژ وه لاته کن پاشفه مایی بو پیشهنگا وه لاتیت هه ژماره یی**
- ۴۲ **پویته و رۆلی نه زمانی ره خنه یی (نقینکی) د نه ده بی دا**
- ۴۴ **شه ری نه زمانا**
- ۴۶ **دارا خوزیا یا خرشه**

خودانی نیمتیارئ

محمد محسن

سهر نفیسه فاهه

خالد دیره شی

Tel: +9647504642107

xalidderesi63@yahoo.com

دهسته کا نفیسه فاهه

محمد عبدوللا نامیدی

سهر دار هیتوتی

دیزاین

علي حفظ الله

Tel: +964 7504226413

alirekany69@yahoo.com

ئیداچوونا نه زمانی

حه میدئ بامهرنی

نهریس

نامیدی - کانیا مالا

سیلاف لسهه تورا نینه رینتی

[https://en.calameo.com/](https://en.calameo.com/subscriptions/2219010)

[subscriptions/2219010](https://en.calameo.com/subscriptions/2219010)

چا پخانا

خانی - دهوک

هه‌لۆیستی ئەمریکا ژ شۆره‌شا ئەیلۆلی ۱۹۷۲-۱۹۶۱

کاروان صالح وهیسی

د هه‌یا مه‌کی گه‌له‌ک کیمدا مه‌لا مسته‌فا بارزانی هه‌یزیت خو‌بو شێست هزار تا سه‌د هزار شه‌رکه‌ران زیده‌کرن و ئیخستنه‌ د شه‌ریدا دژی هه‌یزیت عێرقی، بو‌ماوی سێ سالان شازده‌ ملیون دولار ژ مه‌زاختییت هه‌والگیریا ئەمریکا بو‌ کوردان هاتنه‌ هه‌نارتن.

فهرمی ده‌ست ب ئەنجامدانا دانووستاندنان دگه‌ل سورێ و مسرێ ده‌رباره‌یی ئیکگرتنا هه‌رسێ وه‌لاتان لژی‌ر ناڤی (وه‌لاتیت ئیکگرتی ییت فیدرال ییت عه‌ره‌بی) کربوون.

۳. پشکداریا ئیکسه‌ر یا هه‌یزیت سورێ ده‌هێرشیت هه‌یزیت عێراقی دا ب دژی کوردا ل سالآ ۱۹۶۳، ژبو‌ په‌یدا کرنا هه‌فسه‌نگی به‌رامبه‌ری پێشه‌اتیت ئەفان هه‌یز، مه‌لا مسته‌فا بارزانی، هه‌ز ل پشته‌فانییت زیده‌ و گۆهورینا هه‌فه‌یه‌مانیا دگه‌ل ئیکه‌تیا سو‌فیه‌تی کر بوو.

۴. هه‌روه‌سا بو‌ په‌یدا کرنا هه‌فسه‌نگی دنافه‌را گروپیت پشته‌فانییت ئیکه‌تیا سو‌فیه‌تی ییت چه‌پ

ل ده‌ستپیکتی یا فه‌ره‌ وان ئەگه‌را دیار بکه‌ین ییت مه‌لا مسته‌فا بارزانی پالدایی ژبو‌ بده‌ستقه‌ئینانا پشته‌فانیا ده‌رقه‌، نه‌خاسمه‌ یا ئەمریکا بده‌ین و گرنگترین ئەگه‌ریت مه‌لا مسته‌فا بارزانی پالداین ئەڤیت ل خو‌اری بوون.

۱. نه‌بوونا باوه‌ری ب ئیکه‌تیا سو‌فیه‌تی، چونکی مه‌لا مسته‌فا بارزانی سه‌رپۆر دگه‌ل ئیکه‌تیا سو‌فیه‌تی دماوی ۱۲ سالیت مانا خو‌دا ل ئیکه‌تیا سو‌فیه‌تی هه‌بوون، هه‌روه‌سا سنۆرداری و لاوازییا پشته‌فانیا وی ب کوردا.

۲. ئارمانجا عێراقی ژبو‌ ئیکگرتنی دگه‌ل وه‌لاتیت سورێ و مسرێ، ل سالآ ۱۹۶۳، عێراقی ب ئاوايه‌کی

بارزانی و سه روکی ئیکه تیا سوقیات

به لئ نافر ی بۆ ئه سه دی دیار دکهت» هوین (کورد) گه له ک ملله ته کئ باشن، گه له ک زیره کن، پئدقییه هوین مافیته خو دچوارچوئی عیراقیدا بدهستقه بینن، به لئ چجاران ئه مریکا پشته فانی هه وه ناکهت و هوین نه شیته پشته فانی ئه مریکا بدهستقه بینن، چونکی مه (ئهمریکا) بهرزه وه ندیته دگه ل ئیرانی و تۆرکیا هه یین، هه ر تشته کئ هوین بدهستخو فیه بینن ل عیراقی دی گومان بۆ هه فیه یمانیته مه دروست بیت. ژبه رهندی هوین نه شیته پشته فانی مه بدهستقه بینن، بتنی هیقییا هوین دشیت ژلاین مه فه بدهستقه بینن ئه وه، کو ئه م دی حکومه تا عیراقی پالده یین ب وه کهه فی سه ره ده ری دگه ل هه وه بکهت».

هه ژ ی یه بیژیت دنا فبه را سالیته ۱۹۶۴ تا ۱۹۷۲ی، مه لا مهسته فا بارزانی بهر ده وام نویتته ریته خو فریدکر نه بالیۆزخانه ییته ئه مریکا ل ته هرا ن، به غدا، قاهیره، عمان، بیرو ت و تل ئه بیب، دا کو پشته فانی ئه مریکا بۆ شۆره شی بدهستقه بینن، به لئ بهر ده وام داخوازییا وان دهیته ره تکر ن و هه می بزاقیته وان دبئ فه ریژ بوون .

۲. بریکا رۆژنامه فانا، دگه ل هه رته نا نویتته ریته خو بۆ بالیۆزخانه ییته ئه مریکا ل رۆژه لاتا نا فین، ههروه سا مه لا مهسته فا بارزانی بریکا نۆچه گه هانیته رۆژنامه ییته نافدار یته ئه مریکا وه ک رۆژنامه یه (نیۆبۆرک تایمز و واشنتۆن پۆستن) داخوازا هاریکاری و پشته فانی ئه مریکا دکر. دقئ بواریدا، ل ئه یلۆلا ۱۹۶۲ی، دچاقییکه فته کئ دا دگه ل (دانا ئاده م شمیدت

و پشته فانیته ویلا یه تیته ئیکگرتییه ئه مریکا ییته راست ره ویته پارتی دیموکراتی کوردستان دا، مه لا مهسته فا بارزانی هاته پالده ن خۆ پتر نیزیکی ئه مریکا بکهت، وه ک دی دنا ف ئه فئ راپۆرتی دا هاته دیارکر ن، کو گروپی راست ره وی پارتی ب سه روکاتییا مه لا مهسته فا بارزانی شیا بوو دقئ بیافیدا سه ره که فته ی بدهستقه بینن.

هه ژیه بیژین، دهه یامئ شۆره شا ئه یلۆلیته، سه رکیشیا شۆره شی چه ندین ری ک و ستراتیژی ژبو دروستکر نا تیکهه لیان و بدهستقه ئینانا پشته فانی ئه مریکا بکارئینا بوون. دی دقئ ته وه ری دا بزاقی که یین بکورتی گرنگرتین ری کیت سه رکیشیا شۆره شا ئه یلۆلی ژبو بدهستقه ئینا پشته فانی ئه مریکا بکارئینان دیار بکه یین.

۱. هه رته نا نویتته هرا ن، بۆ مینا ک ل ۱۸ ئه یلۆلا ۱۹۶۲ی، نویتته ریته کوردا سه ره ده انا بالیۆزخانه یه ئه مریکا ل به غدا کر و په ییکه کا مه لا مهسته فا بارزانی (۱۹۷۹-۱۹۰۳) بۆ هاریکارییان پیشکیشی بالیۆزخانئ کر بوو، به لئ ل ۲۰ ئه یلۆلا ۱۹۶۲ی، داخوازییا وان دهیته ره تکر ن، به لئ هه ر سه رکیشیا شۆره شی ل سه ر فی چه ندی بهر ده وام بوو، له ورا ل ۱ نیسانا ۱۹۶۳ی، جه لال ته له بانئ په ییکه کا مه لا مهسته فایئ بارزانی دگه هینته بالیۆزخانه یه ئه مریکا ل به غدا، کو تیته نافر ی داخوازا هاریکاریئ ژ ئه مریکا کر بوو، ئه ف بزاقه ژ ی هه ر بی یا فه ریژ بوو. ههروه سا دنا فبه را ۱۲ تا ۳۰ تیرمه ها ۱۹۶۳ی، مه لا مهسته فایئ بارزانی دوو په ییک بریکا بالیۆزخانه یه ئه مریکا ل ته هرا ن بۆ سه روکئ ئه مریکا (جون فی. که ندی ۱۹۶۱-۱۹۶۳) بۆ بدهستقه ئینانا پشته فانی شۆره شی، ل ۲ ته باخا ۱۹۶۳ی، وه زاره تا ده رفه یه ئه مریکا دیار دکهت، «ئهمریکا یا دگه ل چاره کر نا پر سا کور دی دچوارچوئی عیراقیدا، و ئه ف سیاسه تا ئه مریکا راما نا پیشکیشکر نا چه کئ ب کوردا نادهت. ل سالا ۱۹۶۴ی، نویتته ریته مه لا مهسته فا بارزانی و بهر پرسئ له قئ پارتی دیموکراتی کوردستان ل به غدا، ئه سه د گه یلانی، داخوازا هاریکاریئ ژ بهر پرسئ کارووباریته گشتی یئ بالیۆزخانه یه ئه مریکا ل به غدا (جیمس ئاکین) کر،

سه‌روکی ئسرائیلی زالمار شیزار ل پیشوازی بارزانی

۳. بریكا هه‌فه‌یما نیت ئەمریکا، هەر ژ دەستپێكا روویدانا شۆره‌شی سهرکی شیا شۆره‌شی بزافکر بوون بریكا هه‌فه‌یما نیت ئەمریکا تیکه‌ه‌لیان دگه‌ل ئەمریکان دروست بکەت، له‌و‌را دێ بینین، دناقبه‌را سالی‌ت ۱۹۶۱ تا ۱۹۷۲ی، مه‌لا مسته‌فا بارزانی چه‌ندین نۆیته‌ری‌ت خو‌ وه‌ک عصمت شه‌ریف وانلی (۱۹۲۴-۲۰۱۱) و کامیران به‌درخانی (۱۸۹۵-۱۹۷۸) فریگرینه ئسرائیلی بریكا ئەفان وه‌لاتان تیکه‌ه‌لیان دگه‌ل ئەمریکا گریده‌تن. به‌لی بزافیت وان دبی فه‌ریژبوون. ل سالا ۱۹۷۲ی، نۆیته‌ری شۆره‌شی زید ئوسمان به‌ر ب ئوردن دچیت و داخو‌ازی ژ پاشا (حسی‌ت ئوردنی ۱۹۹۹-۱۹۳۵) دکه‌ت، کو داخو‌ازی ژ ئەمریکا بکه‌ت هاریکاریا شۆره‌شی بکه‌ت، ئەو بوو ل ۱۸ ئادارا سالا ۱۹۷۲ی، پادشایی ئوردنی داخو‌ازی ژ سه‌روکی ئەمریکا (ریچار د نیکسونی ۱۹۱۳-۱۹۹۴) دکه‌ت سیاسه‌تا خو‌ به‌رامبه‌ری کوردا ب گوهوریت و پشته‌فانیا شۆره‌شا کوردی بکه‌ت. به‌لی ئەف بزافه‌ ژیا یایی فه‌ریژبوو. هه‌ر ب وی ئاوی ل دوماهیا گولانا ۱۹۷۲ی شاه‌ی ئیرانی داخو‌ازی ژ سه‌روکی ئەمریکا دکه‌ت هاریکاریا شۆره‌شا کوردی بکه‌ت و سه‌روکی ئەمریکا لدۆر داخو‌ازیا وی رازی دبیت.

۴. بریكا دۆستیت کوردا ل ئەمریکا، دوستیت کوردا ل ویلایه‌تیت تیکگریتیت ئەمریکا دقیا ب رولی خو‌ رابن د هاریکاریکنا کوردان دا، داکو ئەمریکا پالدن پشته‌فانیا دۆزا وان یا نه‌ته‌وه‌ی بکه‌ن و بو قی مه‌ره‌می ل ۱۶ کانۆنا دووی ۱۹۷۱ی نوینه‌ری شوره‌شا نه‌یلوولی ل ئەمریکا (کامیران به‌ردخان) بهاریکاریا دوستی کوردا دادوه‌ری ئەمریکی (ویلیه‌م دووگلاس)

رۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز، مه‌لا مسته‌فا بارزانی خو‌یا کربوو، « ئەگه‌ر بتنی ئەمریکا به‌ریخۆبه‌ت پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندی‌ت ئیران، تۆرکیا، سو‌ریا و عیراقی، ئەو‌یت نه‌قی‌ت ئەم پشته‌فانی بدسته‌فه‌ بینین، ئەگه‌ر ئەمریکا چجارا پرسیارا به‌رژه‌وه‌ندی‌ت مه‌نه‌که‌ت، هینگی دێ مه‌ترسی په‌یدا‌بیت، ئەف ترسه‌ دێ مه‌ نه‌چار که‌ت به‌ریخۆبه‌ه‌ین بدسته‌فه‌ئینانا پشته‌فانی و هاریکاریان ژ کومۆنیستان، هینگی ئەفه‌ نابیته‌ خه‌له‌تیامه‌». درژه‌پیدانا ئاخفتنا خو‌دا مه‌لا مسته‌فا بارزانی داخو‌ازی ژ شمیدی دکه‌ت و دبیتیت « هیقیدکم داخو‌ازی ژ ئەمریکا بکه‌ی هاریکاریا مه‌ چ ب نه‌یتی ئان ئاشکه‌رای بکه‌ت، داکو حوکمی ئۆنۆمی یی دروست بدسته‌خۆفه‌بینین، و ئەم دێ بینه‌ باشتین و وه‌فادارتین هه‌فه‌یما نیت ئەمریکا ل رۆژه‌لاتا نافین». ل ۱۰ ئه‌یلۆلا ۱۹۶۲ی، رۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز راپۆرتا شمیدی ب سێ پارچه‌یان به‌لاف دکه‌ت. ل ۱۱ ئه‌یلۆلا ۱۹۶۲ی، حکومه‌تا ئەمریکا به‌رسفا راپۆرتیت شمیدی دده‌ت و دیار دکه‌ت، « پرسا کوردی پرسه‌ک نافخۆی یا عیراقی یه‌ و پیدقیه‌ دناخۆی عیراقی دا به‌یته‌ چاره‌کرن، حکومه‌تا ئەمریکا ماف نینه‌ مایتیکرنی دکاروواری‌ت عیراقی دا بکه‌ت و هیقی خواستبوو حکومه‌تا عیراقی پرسا کوردی ب ئاویه‌کی ئاشتیانه‌ چاره‌ بکه‌ت». هه‌روه‌سا ل به‌هارا سالا ۱۹۶۵ی، دچا‌پیکه‌فتنه‌کی دا دگه‌ل شکلکیشی ئەمریکی (ویلیه‌م کارته‌ر) ل حاجی ئومه‌ران، مه‌لا مسته‌فا داخو‌ازی ژ دکه‌ت کو ل ئەمریکا داخو‌ازا هاریکاریان بو شۆره‌شا کوردی ل عیراقی بکه‌ت، ویلیه‌می ب نافبری گو‌توو، « ئەمریکا ئەقیانۆسه‌ک گه‌له‌ک مه‌زنه‌ و ئەز کو‌په‌ک بچیکم تیدا، به‌لی دێ وه‌ک شکلکیش هه‌می شیانی‌ت خو‌ مه‌زنیخم هاریکاریا هه‌وه‌ بکه‌م». هه‌روه‌سا مه‌لا مسته‌فا بارزانی ل سالی‌ت ۱۹۶۰ی و ۱۹۷۰ی، هه‌مان داخو‌ازی ژ نۆچه‌گه‌هانی واشنتۆت پۆست (جیمس هوگلاند) و نۆچه‌گه‌هانی رۆژنامه‌یا نیویۆرک تایمز (ویلیه‌م سافیر) و رۆژنامه‌فانی ئەمریکی (دیفد ئادمسونی) دکه‌ت.

سۆفیهی تی دچیت ژبو پشکدار یکرنا بیروه ریبا شۆره شا به لشیفی و دگهل به پرستی تیکه تیبا سۆفیهی تی کومببوو و به حسنی پیشهاتیت ده فهری دکهت. بقی چهندی ئەمریکا راسته وخۆ هاریکاریان ب کوردا دراوه ستینیت و سیاستا نه مایتیکرنا دکاروباریت نافخۆی ییت عیراقی دا پهیره و دکهت و بهرده و امی بقی سیاستی دهیته دانا تا حکومه تا عبدالکریم قاسمی دهیته رووخاندن.

۲. سیاستا ئەمریکا به رامبهری پرسا کوردی ل سهر ده مئ حکومه تیت ههر دوو عارفان ۱۹۶۳-۱۹۶۸ی، دقئ قوناغئ دا ئەمریکا بهرده و امی دابوو سیاستا خو یا نه مایتیکرنا دکاروباریت عیراقی دا و ب چ رهنگه کی نه دقیا دو یقچوونا پرسا کوردی بکهت، به روفاژی پرسا کوردی ب پرسه ک نافخۆی یا عیراق سالۆخت دایه و بهرده و ام هیفی دخواست عیراق پرسا کوردی ب ناشیانه و ریکیت دانوو ستاندنئ پرسا کوردی چاره سهر بکهت. ئەف هه لویستی ئەمریکا ب باشی دیار دبیت لده مئ ۱۶ تیرمه ها ۱۹۶۶ی نامه یه ک بو حکومه تا عیراقی لدور ریکه فتنامه یا ۲۹ حوزه یرانا ۱۹۶۶ی، ئەوا دناقهرا سه رکیشیا شۆره شی و حکومه تا عیراقی دا هاتیه مۆرکرن فریکری و تیدا داخواز کریوو، حکومه تا عیراقی پنگیری بقی ریکه فتنامه یی بکهت و پیتگافان ژبو رازیبوونا کوردا دبیا قیت پیشقه برنئ دا پافیزیت. هه رچه وابت، دقئ هه یامیدا چ گوهورین دسیاسه تا ئەمریکا دا به رامبهری کوردا پهیدا نه بیوو.

۳. قوناغا دناقهرا سالیت ۱۹۶۸-۱۹۷۱ی، دقئ قوناغئ دا رهنگه گوهورینه دسیاسه تا ئەمریکا دا به رامبهری شۆره شا نه یلۆلی پهیدا بیوو، ئەمریکا بزاف کرن ب هویری دو یقچوونئ ل سهر هندئ بکهت، ئەگه هاتوو ئەمریکا پشته فانی شۆره شی بکهت، دئ چهوا شیت و ب چ ریک شیت ئەفان هاریکاریان بگهینیت سه رکیشیا شۆره شی.

نه خاسمه پشتی راگه هاندنا ریکه فتناما ۱۱ ئادار ۱۹۷۰ی ئەمریکا هه لویستی خو به رامبهری شۆره شا نه یلۆلی گوهوری، ئەو ژی پشتی حکومه تیت ئیسرا ئیلی و ئیرانی بو حکومه تا ئەمریکا دیارکری،

جفاتا هاریکاریا کوردی ئەمریکی دامه زانده بوو (۸)، دوو گلاس سه روکئ فه خری یئ قئ جفاتئ بوو، ههروه سال ده مئ کامیران به درخان نه یئ ناماده (د. شه فیه قه زاز) جهئ وی دگرت، هه ژیه بیژین ئەقئ جفاتئ نژیکی ۴۰ په ییکان بوو ده زگه هیت حکومی ییت ئەمریکا هنارتبوون و تیدا باسئ رهوشا ئابووری و سیاسی یا کوردستانئ کر بوو، ههروه سا داخواز ژ ئەمریکا کربوو سهر ژنوو کوردستانئ ئاغا بکهن، پشتی شه ریت دهه سالی ییت دناقهرا هیزیت پیشمه رگه ی و حکومه تا عیراقی دا هاتین رویدان، کو ئەفه تیکه مین نوینه راتیا کوردی بوو ل ده رفه و باره گایئ وی ل (ماشتیوس) بوو.

ههروه سال ئادارا ۱۹۷۲ی، جهگري سکرتری گشتی یئ ریکخستیا نه ته وه ییت تیکگرتی عصمت کتانی (Ismat Kittani)، داخواز ژ جورج ورکر بوش (George H. W. Bush ۲۰۱۸) نوته ری ئەمریکا ل ریکخستیا نه ته وه ییت تیکگرتی کر بوو دگهل زید ئوسمانی کومبیت لدور پشته فانی کرنا شۆره شی، ل رۆزا دیدقا، ههر دوو ل نیویورک کومبوون، بۆشی داخوازی نافبری گه هاندبوو وه زاره تا ده رفه یا ئەمریکا، به لئ ئەف هه وله ژی دبئ فهریزبوون.

قوناغیت سیاستا ئەمریکا به رامبهری پرسا کوردی شۆره شا نه یلۆلی
۱۹۶۰-۱۹۷۲

دناقهرا سالیت ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ی دا، سیاستا ئەمریکا به رامبهری پرسا کوردی و شۆره شا نه یلۆلی ل کوردستانا عیراقی د چوار قوناغان را ده ربا بیوو: ۱. ل گولانا سال ۱۹۶۰ تا چریبا دووی ۱۹۶۰ی، پشتی نژیکی بوونا حکومه تا عبدالکریم قاسمی (۱۹۱۴-۱۹۶۳) دگهل تیکه تیبا سۆفیهی تی و خوش بوونا تیکه لیان دگهل حزبا کومیونستیا عیراقی، حکومه تا ئەمریکا پشته فانی کوردا ژلایئ دارایی قه دکر، داکو بخۆ چه کی بکرن و خو به ره فبکهن بو شه ری بدژی حکومه تا عیراقی. به لئ پشتی مهلا مسته فا بارزانی ژ پیشهاتیت نافخۆی بی هیفی بووی دقیا پتر تیکه لییت هه فالینیی دگهل رۆژنایایی گریدهت و مهلا مسته فا بارزانی به ره ف تیکه تیبا

ریککهفتنا ۱۱ ئاداری - ۱۹۷۰

ئیکهتیا سوڤیهتی چەندین رەنگیت چەکی یت
پیشکەفتی (تەنک، توپ، فرۆکە) پیشکیشی حکومەتا
عێراقی کەرن .

هەرۆسە ئەمریکا دڤیا بهویری و کویری هەلۆیست
و کارڤەدانیت دەولهتیت هەریمی لدۆر فی چەندی
بزانی، لدووماهیئ بو ئەمریکا دیار بو، کو
ئەگەر پشتهفانیا کوردا بکەت دی زبانیته مەزن
ب بەرژەوهندیئ ئەمریکا کەفن و دی وهلاتیت
هەریمی، نەخاسمە وهلاتیت عەرەبی و تۆرکیا
هزرکەن، ئەڤه کۆدەتایەک ئەمریکی یه و دڤیت
بفی ریکئ تەناهییا دەڤەری تیک بەدت. لەورا
ئەمریکا بریاردا بەرەوهوامیئ بەتە سیاسەتا خو یا
نەمایتیکرنی دکارووباریت عێراقی دا.

هەلۆیست و گۆهورینا سیاسەتا ئەمریکا بەرامبەری
شۆرەشا ئەیلۆلی ل سالا (۱۹۷۲)

پشتی ل ۹ نیسانا ۱۹۷۲ ئی حکومەتا ئیکهتیا سوڤیهتی
و حکومەتا عێراقی ریکهفتنامەک (هەڤالینی و
هەڤکاریئ) بو ماوی پازده سالان مورکربوو، بەندی
نەهی یئ ریکهفتنامی دیارکربوو، «دبەرژەوهندییا
هەردوو وهلاتاندایه هاریکاریا پیشکیشی تیک دوو
بکەن ژبوو پیشڤهبرنا شیانیته بەرهفانیکنی».
هاتیە زانین کو هزرا سەرپشکا ریکهفتنامی ل سەر
کەنداڤی فارسی بوو، ژبەرکو ئارمانجیت وی ل سەر
چو وهلاتیت دی نەهاتبودانان، بیگومان ئەڤهژی
ترس بو ل سەر بەرژەوهندیئ ئەمریکا و ئیرانی ل
دەڤەری . ژبەر فی فاکتەری هەستیار ژلایهکی ڤه،

کو بهاریکاریا حکومەتا ئیکهتیا سوڤیهتی ئەڤ
ریکهفتنامە هاتیە مورکرن . پشتی ئەڤا لسهری
ئافری پیهاتیەدان حکومەتا ویلایهتیت ئیکگرتییت
ئەمریکا ب هویری دوڤچونا ئەڤن چەندی دکر،
ئەو ژی پشتی کو ئیران، تۆرکیا و سوریا لسهر ئاستی
هەریمی دژایهتیا خو بەرامبەر فی ریکهفتنامی
دیارکری و حکومەتا ئیکهتیا سوڤیهتی هەلوپستی
خو هەمبەری فی ریکهفتنامی بو رایا گشتی
راگههاند و دیارکربوو، حکومەتا عێراقی پیتگافەک
گرنگ بو چارهکرنا پرسی کوردی هافیتیە و هیفی
خواست بەندیئ فی ریکهفتنامی دماوهی هاتیە
دەستنیشانکرن دا بهیتە جیهجیکرن .

هەلوپستی ئیکهتیا سوڤیهتی بو ئەگەری
هندی، کو ویلایهتیت ئیکگرتییت ئەمریکا دگەل
هەڤهیمانیته خو ل دەڤەری کەفتنە دبزافاندا
و دەست ب چالاکیئ نوی یت دپلوماسی کەرن
و تیک ژ پالدهریئ سەرپشک یت قان بزافان
شاهی ئیرانی (محمەد رزا شاه پەهلەوی ۱۹۱۹-
۱۹۷۹) بو . دەهەمان دەمدا، سەرکیشی شۆرەشی
مەلا مستەفا بارزانی بەر ب تەهران بریکهفت و
چاف ب شاهی ئیرانی کەفت، دڤی چافیکهفتنی
دا شاهی ب ناڤی خو و ویلایهتیت ئیکگرتییت
ئەمریکا سوژیت گرنگ ب مەلا مستەفا بارزانی دان
ب مەرجهکی ئەو ریکهفتناما ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ ئی، یا
دگەل حکومەتا بەغدا مورکری ب هەلوەشینیت.
بەرۆڤاژی هزروبییریئ شاهی مەلا مستەفا بارزانی
پیکیری خو ب ریکهفتنامی راگههاند .

هەژیە بیژین مەلا مستەفا بارزانی وەسا بو
دچوو، کو حکومەتا عێراقی یا رژده لسهر سوژا خو
دەربارە جیهجیکرنا بەندیئ فی ریکهفتنامی،
بەلی بەرۆڤاژی هزروبییریئ ئافری حکومەتا
عێراقی ئەڤ ریکهفتنامە وەک تەکتیکەک سەبازی
بو دووبارە ریکخستن و بهیژکرنا هیزیت خو
یت سەربازی بکاردینا، ژبەر هندی ل ۹ نیسانا
۱۹۷۲ ئی، ریکهفتنەک سەربازی دگەل ئیکهتیا
سوڤیهتی مورکرب مەرەما پیشڤهبرنا هیزیت
خو یت سەربازی ژبەر فی چەندی حکومەتا

تابووری، لهشکهری و هاریکاریت ههوالگیریا ئەمریکا بقی رهنگی ل خواری دکهت.

۱. دانپیدان ب ئارمانجیت شورهشا کوردی ژبوو بدهست فه ئینانا حوکمی خویریقه برنی (ئوتونومی) و بهردهوامی دان ب تیکهلیت نهپه نی ییت راستهوخو دناقبهرا سه رکیشیا شورهشا ئەیلوولی و دهسته لاتداریا ویلایه تیت ئیکگرتییت ئەمریکا.

۲. پیشکیشکرنا هاریکاریت لهشکهری ییت بهیز داکو هیزیت کوردی وهک هیزهکا لهشکهری یا خودان شیان ریکبخت و بهر ب ئارمانجا ژناقبهرا حکومهتا به عس ل بهغدا بیهت، ئان ههه چونهبت هیزیت لهشکهری ییت عیراقی لاوازبکهت، داکو حکومهتا عیراقی وهک ئالاقهک دبلوماسی ددهستن ئیکهتیا سوفیهت دا بو ئیخستنا مهترسیان لسهه بهرژه وهندییت ئەمریکا و ههفهیمانییت وی ل دهفهری لاوازبکهت.

۳. پیشکیشکرنا هاریکاریت لهشکهری ب چهکیت پیشکهفتی.

۴. دروستکرنا تیکهلیت نهپه نی ییت ههوالگیریی دناقبهرا هیزیت شورهشی و ههوالگیریا ویلایه تیت ئیکگرتییت ئەمریکا دگهل پیشکیشکرنا هاریکاریان بو ههوالگیریا شورهشی.

۵. ژبوو بهردهوامی دانی ب فان خالییت لسهه هاتین دیارکرن و تیکهلیت راستهوخو دناقبهرا سه رکیشیا شورهشی و ههوالگیریا ئەمریکا دا، نوینه رییت شورهشی دابو دیارکرن، کو مهلا مستهفا بارزانی دقیت باره گایه کئی ههوالگیریا ئەمریکا، ئەفجا چ یی بهروهخت، ئان بهردهوام ل باره گایئ وی ل (حاجی ئومه ران) بهیته فه کړن .

ئهو کهسایه تییت دقئ کومبونی دا ئاماده بوین گه هشتنه وی باوه ریئ کو پرسا کوردی، (ب کارتیکرن و ههفه می فه هاتبوو وه رگرتن). ویلایه تیت ئیکگرتییت ئەمریکا ب سه روکایه تیا نیکسوئی و دگهل هیئزی کسنجهه ری شیره تکاری جفاتا ناسایا نهته وهی یا ئەمریکا پلانا هاریکاریان ب نهپه نی بو کوردان دارشت بوو .

ل ۳۱ گولانا ۱۹۷۲ی وهزیری ژیرخانا ئەمریکی (جون

ل گولانا ۱۹۷۲ی، ئیرانی ب هه می شیایتت خو ییت دبلوماسی ویلایه تیت ئیکگرتییت ئەمریکا پالدا هاریکاریا پیشکیشی سه رکیشیا شورهشا ئەیلوولی ل کوردستانا عیراقی بکهت، چونکی ب ههزا ئیرانی، ریکه فتناما عیراق و سوفیه تی دا پیگه هی کومیونیست و سوفیه تی ل دهفه ری بهیزکهت و زیانی گه هینییت بهرژه وهندی و ناسایا نهته وهی یا ئەمریکا و ههفهیمانییت وی ل روژه لاتا نافین . ژبه رهندی ل ده می ۳۰ گولانا ۱۹۷۲ی ل زفرینا خو دا ژ (کونفراسی موسکو) سه روکی ئەمریکا ریچاره نیکسون و وهزیری ده رفه یی ئەمریکا (هینزی کسنجهه ۱۹۲۳-). سه ره دانا ئیرانی کر. ژلایئ خو فه شاهئ ئیرانی کاوداتییت کوردا بو شروفه کرن و نافبری بو دابو دیارکرن: «کوردا باوه رییه کا موم ب ویلایه تیت ئیکگرتییت ئەمریکا هه یه و دقیت بهیته پرچه ککرن ژلایئ حکومه تا ئەمریکا فه». ههروه سا د کومبونا خو دا شاهی داخواز ژ نیکسونی کر پیشکداریئ دگهل ئیرانی بکهت د پرچه ککرنا کوردان دا. ژبه رکو دبهرژه وهندی ئەمریکا و ئیسرائیلی دابوو کو رژیما توندا عیراقی لاوازبکهت، ئەفجا سه روکی ئەمریکا ل سهه داخوایا شاهئ ئیرانی رازیوو و دا دیارکرن: «هه رتشته کئی هه فال و هه فهیمانی وه فادار بخو ازت دی ئەو بیت» .

ژلایئ خو فه کوردا کوره کئی مهلا مسته فا بارزانی یی بناقئ (ئیدریس بارزانی ۱۹۴۴-۱۹۸۷) و سیاسه تمه داره کئی کورد یی بناقئ (مه حمود ئوسمان ۱۹۳۸-). هه رتته واشنتون، داکو بوو حکومهت و ههوالگیریا ئەمریکا بدهن دیارکرن کانئ ئەو پیدقی چ هاریکاریت لهشکهری و تابووری نه، نوینه رییت شورهشا ئەیلوولی ل باره گایئ ههوالگیریا ئەمریکا (CIA) دگهل ریقه به ری (CIA) ریچاره هلیم ۱۹۱۳-۲۰۰۲) و نوینه ری کوچکا سپی و (گول ریچاره کهندی) نوینه ری هیئزی کسنجهه ری یی جفاتا ناسایا نهته وهی یا ئەمریکی کومبوون، دقئ کومبوونی دا نوینه رییت شورهشا ئەیلوولی بو ئاماده بویا دیارکر بوو، کو سه رکیشی شورهشی مهلا مسته فا بارزانی، ههزی د هاریکاریت سیاسی،

هینری کیسینجر وهزیری دهرقهیی بهری یی ئەمریکا

بیته بنیاتیت سهپشك د بهلافکرنا ناشتیی دا ل روژهلانا نافین .

ل ٥ ی خزیرانا ١٩٧٢ئی د دکومنتهکی دا یا کو ژلایی بارهگایی CIA ل تههران فه بوو وهزارهتا دهرقه هاتیه هنارتن، تیدا دیارکریه نویتین دانوستاندتیت شاهی دگه ل کسنجهری ل دور بارودوخیت کوردا دیاردییت کو شاهی باوهری ب هندئ ههبوو کو نوینهریت شورهشا ئهیلوولئ ئهویت چوپنه ئەمریکا پیدفی بوو بتنی ژلایی کسنجهری فه بیته پیشوازیکن، و شاهی دیارکربوو پیدقیه کسنجهر ب هویری گوهداریا نوینهریت شورهشی بکهت و پرسا وان ب هویری فهکولیت و پشتی هینگئ شاه چافهریی وی چهندی بو کو کسنجهر بوچووئیت خو ل دور قئ چهندی بو دیارکرت. دیارکرنا سیاسهتیت حکومهتا دهستهلاتدار ل عیراقئ شاهی باوهری ب هندئ ههبوو، کو پیدقیه کورد بهیته پاراستن و نهیته نهچارکرن ل دویف ههمان سیاسهتیت حکومهتیت عیراقئ بچن و ژ کارتیکرنا بلوکی کومیونستئ یئ سوڤیهتی بهیته پاراستن . سهرباری هندئ ل ٢٣ خزیرانا ١٩٧٢ئی جهگری سهروکی ئەمریکا بو کاروباریت ئاسایشا نهتهوهی گهنهرا ل (هاک هارلوت ساندهر) چهندين پیشنیار ل دور بریارا هنارتنا میلون و نیف دولاران ههیفانه وهك (پشتهفانیهك رهوشتی) بو سهرکیشیا کوردا دیار کربوون.

١.هزرا سهپشك ئهه بو کودفیت ئەمریکا خو ژ پیشکیشکرنا ئیکسهه یا هاریکاریان ب کوردان بدهت

باودن کانالی ١٩١٧-١٩٩٣) یئ کو رولهکی گرنگ د پروپاگهندهییت ههلبزرتنا نیکسونی دا هه ی ب نهپهنی فه بو ئیرانی هاته هنارتن، دا کو شاهی ئاگههداربکهت کو پروژئ هاریکاریکرنا شورهشا کوردی ل عیراقئ ژلایی حکومهتا نیکسونی فه هاتییه پهسهندکرن و کوردا پشت راستبکهت کو خیانهت ژلایی ئەمریکا فه ل کوردا ناهیتهکرن. بهلی یاسهیر ئهه بو کو نیکسونی و کسنجهری بریاردا ههمی ستافی وهزارهتا دهرقه بهیته گوهورین و وهزیری دهرقه (ویلیم پی روگرس) ل دور قئ چهندی نههیته ئاگههدارکرن .

بهلی لژنا ههوالگیریا ئەمریکا (پایک) ئههوا ل سالآ ١٩٧٦ئی، ژلایی کونگریسی فه هاتییه سپارتن داکو دویفچونئ لسهر هندئ بکهت کا ویلایهتیت ئیکگریتیت ئەمریکا دهست د شورهشا کوردی دا ههبوو، دایه دیارکرن کو پروژه هاتبوو پهسهندکرن د بهرزهوهندیا ههفهیمانییت ئەمریکا دا ل دهفهری ئهویت ههفرکییت سیاسی دگه ل عیراقئ ههین، ههچهوابیت ویلایهتیت ئیکگریتیت ئەمریکا باشیا خو نیشا مهلا مستهفا بارزانی دابوو، ئهف چهنده ل بارهگایی نیکسونی هاتبوو دارشتن و دیارکرن، ژبهرکو نیکسونی باوهری ب سیستهمی سیاسی یئ وهزارهتا دهرقه یا ئەمریکا نهبوو، ههژییه بیژین دبنیاتدا پروژئ هاریکاریکرنا کوردا ژلایی ئەمریکا و ئیرانی فه ب دژی بنهماییت کونفرانسئ موسکو ئهوی دنافههرا ئەمریکا و ئیکهتیا سوڤیهتی دا هاتییه مورکر بوو، ژبهرکو دوی دهمیدا د کونفرانسهکی روژنامهفانی دا کسنجهری ب ریکا راگههاندنئ بو رایا گشت یا ئەمریکا و ئیکهتیا سوڤیهتی رونکربوو کو ویلایهتیت ئیکگریتیت ئەمریکا و ئیکهتیا سوڤیهتی ییت د پروسیسا ریکهفتنامهکی دا ل دور ئالوزییت روژهلانا نافین ژبو دارشتا مهبهستهکا ستراتیزی یا سیاسی کادی شیت بو چارهیهکا گشتی ل دهفهری چکهن، ئهه ستراتیزییا سیاسی دی دوماهیئ ب شهران ل دهفهری ئینت. ئاخفتن ژلایی ئەمریکا فه، کسنجهری دابو دیارکرن دی ئەمریکا براقئ کهت کو ئهف ستراتیزیه

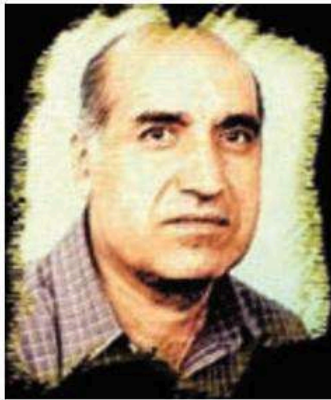

ژیدەر و دەهمەن

- 1- Rifaat, A., 2018. Kurdistan in Iraq: The Evolution of a Quasi-State. Routledge, pp. 103-104
- 2- Waisy, K.S. (2016). The International Dimension of the Iraqi Kurdish Nationalist Movement 1960-1975: The US Factor, LAP Lambert Academic Publishing, P.187; Gibson, B. R. (2013). US foreign policy, Iraq, and the Cold War 1958-1975 (Doctoral dissertation, The London School of Economics and Political Science (LSE); 11; Korn, D. A. (1994).
- 3- Little, D. (2010). The United States and the Kurds: A Cold War Story. Journal of Cold War Studies, 12(4), pp. 63-98.
- 4- Schmidt, D.A., 2018. Journey among brave men. Grove Press; Waisy, Op Cit, p ; Gibson, Op .Cit, ; Ali, H. (2017). The Iraqi Kurds, the Cold War and Regional Politics: 1958-1975 (Doctoral dissertation, The University of Manchester (United Kingdom)., p.78
- 5- The Last Years of Mustafa Barzani. Middle East Quarterly; William Care, Mach More on the Kurds all parts, <https://bywilliamcarter.wordpress.com/2014/11/12/much-more-on-the-kurds-part-1/>, Willaim Car's site , retrieved, 11 December, 2014.
- (8) Gunter, M. (1994). Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish rebellion in Iraq: The intelligence factor. International Journal of Intelligence and Counter Intelligence, 7(4), pp. 465-474.
- 6- Waisy, Op Cit, p
- 7- Gibson, Op .Cit
- 8- Vis, A. T.,. (2014). US Foreign Policy on the Kurds of Iraq, 1958-1975 (Bachelor's thesis), p.18.
- 9- Shukri, N. A. (2017). Explaining US Foreign Policy towards Kurdistan Region of Iraq (2003-2015) (Doctoral dissertation, Department of Politics and International Relations).
- 10- Cooper, A.S., 2012. The oil kings: how the US, Iran, and Saudi Arabia changed the balance of power in the Middle East. Simon and Schuster.
- 11- Vis, , op.cit, PP18-19.
- 12- Offiler, B. (2015). US Foreign Policy and the Modernization of Iran: Kennedy, Johnson, Nixon and the Shah. Springer, P.44.
- 13- Ibid; Vis, , op.cit, PP18-19.p.18
- 14- Franklin, J.A., 2019. United States Foreign Policies on Iran and Iraq, and the Negative Impact on the Kurdish Nationalist Movement: From the Nixon Era through the Reagan Years.
- 15- Esty, J. C. (2017). Kissinger's Strategy in the Iraqi Kurdish Rebellion of 1972-75: False Start or Foundation of American-Kurdish Partnership?, P.10.
- 16- Nehme, M. G., & Meho, L. I. (1995). Pawns in a Deadly Game: Iraqi Kurds and the United States, 1972-1975. International Studies, 32(1), 41-55.
- 17- Shareef, M. and JALAL, M., 2010. President George W. Bush's Policy Towards Iraq: Change or Continuity? (Doctoral dissertation, Durham University).
- 18- Merrick, M. (1996). The United States and the Kurds 1945-1992, p 22.
- 19- Gibson, op.cit, P 172; Nehme, & Meho, op.cit, P.45.
- 20- Ali, H. (2017). The Iraqi Kurds, the Cold War and Regional Politics: 1958-1975 (Doctoral dissertation, The University of Manchester (United Kingdom)., p.78.
- 21- Waisy, K.S. (2016). The International Dimension of the Iraqi Kurdish Nationalist Movement 1960-1975: The US Factor, LAP Lambert Academic Publishing, P.187.
- 22- Waisy, Op. cit, p. 178
- 23- Ali, , op.cit, P. 79.
- 24- Waisy, , op.cit, PP. 178-179.
- 25- Ali, op.cit, P.82.
- 26- Waisy, , op.cit, Pp. 181-184; Othman, Mahmud. 2000. The Kurdish Experience in Iraq. America Television Program Frontline. The United States. Interview, 25 January 2000
- 27- Waisy, , op.cit, Pp. 181-184.
- 28- Gibson, op.cit, P. 180.
- 29- Ali, op.cit, P.85..
- 30- Boukalmouna, M., & Boudjelit, A. (2018). American foreign policy toward the Kurdish question 1972-1975, p.25.
- 31- Gunter, op.cit, Pp.468-471.
- 32- Disney, D. B. 1980. The Kurdish Nationalist Movement and External Influences. Thesis Monterey, California. Naval Postgraduate School.
- 33- Waisy, , op.cit, Pp. 181-184

دیتنا هوزانه‌کا شیلی سندی

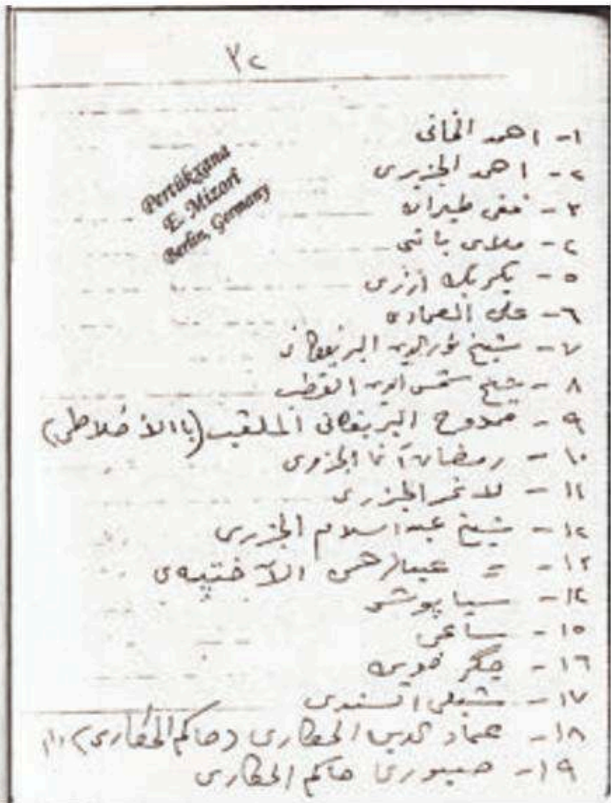
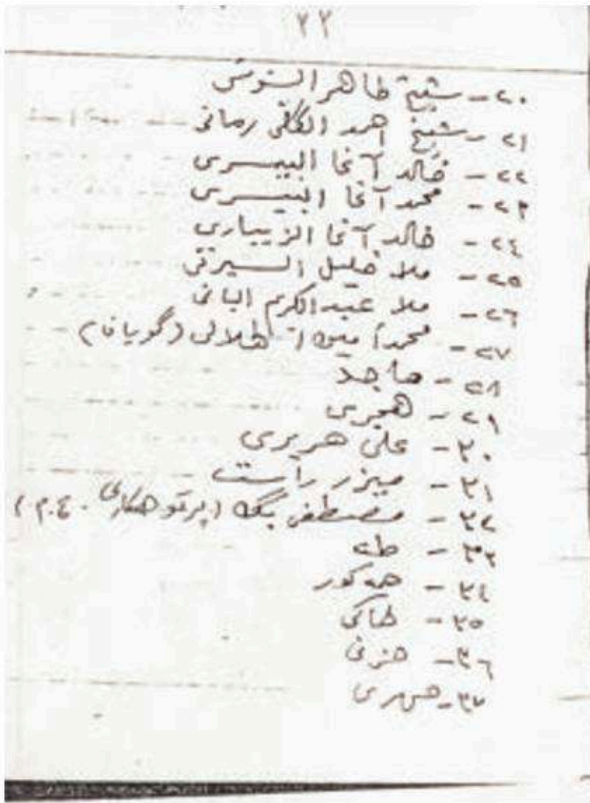
د. عبدالرحمن مزوری
ئه‌ندامی ئه‌کادیمیا کوردی

ژپروژین ئه‌ده‌بیین هوزانقانی، نهمر
شیخ مه‌مدوح بریفکی، دانانا
په‌رنوکه‌کی بول سه‌ر فه‌نه‌کا
هوزانقانی کل‌اسیکین کورد. له‌وا
دلیسه‌یه‌کیدا ناقتین ۵۱ هوزانقانی
کورد نقیسیون. دگوت به‌رکاری
وان ل جه‌م من هه‌نه، نیزیکی دی
هه‌میان نقیسه‌رو به‌لاشکاره
شیخ نه‌گه‌هشت په‌رنوکا خو بنقیسی
وبه‌لاشکاره، مخابر فه‌له‌کی نرگزا دیتنا
وی وه‌راند.

هاتین، نه‌هاتینه‌دیتن. بو ئه‌مونه وه‌ک به‌رکاری: عه‌لیی
ئامیدی، شیخ ئه‌حمه‌دی گه‌لپه‌مانی، خالد ئاغایی
بیسری، محمد ئاغایی بیسری، عبدالقادر یه‌کگوش و
مه‌لامه‌حمودی هوسه‌ری ... هتد. شیلی سندی ژ
ئیکه ژوان هوزانقانی به‌رکاری وان هندا و به‌رزه، تنی
ل جه‌م نهمر شیخ مه‌مدوح بریفکی هه‌بون.
هنه‌ک هوزانقانی وه‌کو صائیب، سه‌فائی، ضیائی،
شوه‌رت و رامع ... چ ژیده‌ران نه‌گوتیه ئه‌فه‌ کوردن،
به‌ره‌میین وان کوردینه، یان ره‌ه وره‌قیسین وان
دگه‌هنه کوردان. دسه‌ره‌ندیئا فه‌کوله‌ری هه‌ژا د.
مه‌سعود کتانی بی به‌لگه و گروفت، ب کورد ل قه‌له‌م
داینه! بو ئه‌مونه: ناڤ یان ناسناڤی (رامع) ب کوردی،
فارسی، عه‌ره‌بی و چرافزی .. چ ئانکوی دده؟ تنی
د. کتانی دزانیته! (کتانی، ۱۹۹۸، پشک ۱، ۲۷، ۳۰.
پشک ۲، ب ۱۵ - ۱۹).

جه‌ی دلخوشیی یه، دو (لب) ژلیستا (بریفکی) ماینه.
لبه‌ک کوری هوزانقانی، نهمر زاهد بریفکانی ددیوانا
باقی خودا به‌لاکریه (بریفکانی، ۲۰۰۲، ب ۲۳ - ۲۴) لبا
دن فه‌کوله‌ری نهمر مه‌سعود محمد سعید بریفکی، ب
خه‌تی خو دده‌سنقیسه‌کا خودا، سالا ۱۹۷۰ ل ده‌وک
نقیسیه. قه‌باره ۱۷ x ۱۴ سم، ۳۸ به‌رپه‌ره. سه‌یدایی
مه‌سعود ئه‌ف به‌ره‌مه‌ تیدا نقیسینه:
- به‌ریکانتیا مه‌لایی جزیری وفه‌قیی ته‌یران.
- هوزانا: دلو رابه دلو رابه فه‌که چاقان کو تیفاره،
یا فه‌قیی ته‌یران.
- هوزانا: ئه‌ز چومه لاله‌شینی ل ناڤ ئه‌لکی وبلببسا،
یا شیخ مه‌مدوح بریفکی.
- هوزانا: ب ده‌رکه‌قتم ته‌ماشاکه تیی روژی لدنی
دابو، یابه‌کر به‌گئی ئه‌رزی.
- لیستا ناقتین ۵۱ هوزانقانی کلاسیکین کورد.
به‌رکاری پتیریا هوزانقانی ناقتین وان دقتی لیستی دا

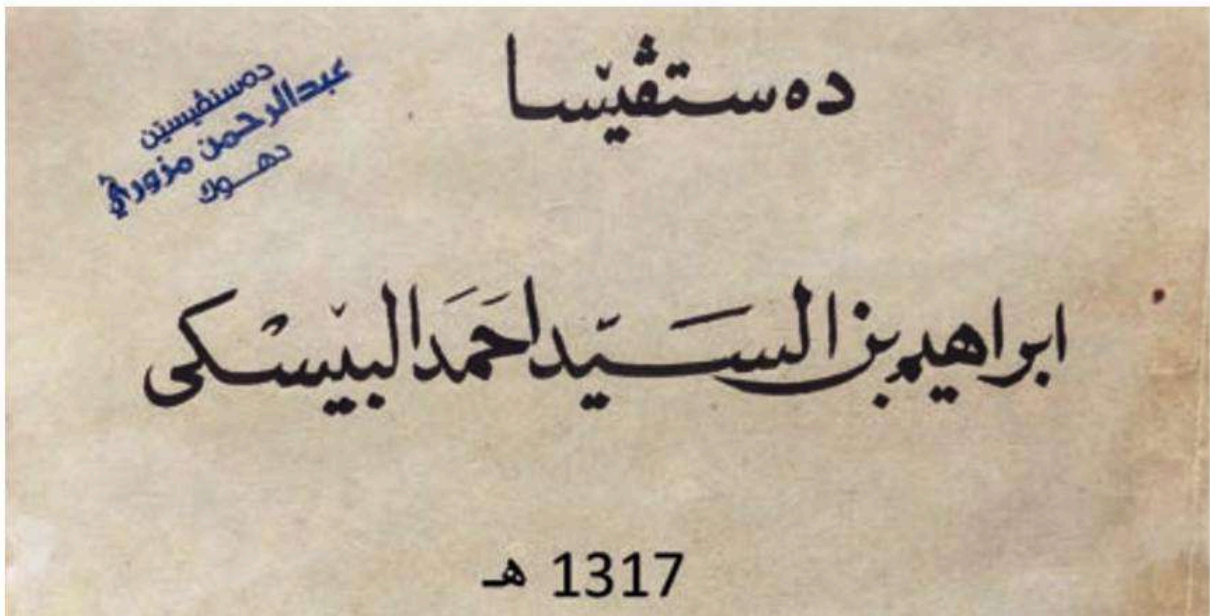
— فرهنگ ادبیات فارسی یا محمد شریفی.
— فرهنگ فارسی اعلام یا د. محمد معین، ۲ جلد.

شبلین سندی نه وه کو هوزانغان صائیب، صه فائی، شوهرت و رامع ... ینه، نهوین د. کتانی بئ به لگه و ره گه زمانه، کرینه کورد! مه گوت نه وهک وانه، ب قان گروغان:

أ. ناڤئ وی دلیستا ۵۱ هوزانغانین کورددا هاتیه، مینا شیخ مه مدوح بریفکی نقتسین.
ب. پشتی ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰، هئ شیخ مه مدوح دژیا ئیدا بو. ئەز و سهیدا سه عید عه لی سه لیمئ خازیا و برازایی خو خورشید سه لیم سالج، دسه ره دانه کیدا ل مالا شیخ مه مدوح ل دهوک. شیخی باسی پروژئی خو یئ پهرتوکا ۵۱ هوزانغانین کورد کر، کو به ره مین وان ل جهم وی هه نه، دئ روناھیی بینن. به لکو ئەڤ راستیه (شیخی) بو گه له ک نقتسه ر و هه فالین دن زی گو تیت.
ج. دژیده رین ل بهر ده ستدا وه کو:

کوردبونا وی دکه. د. فه کوله زاهد بریفکانی ل سهر فئی لیستا نافریا ناقان نقیسیه: لیسته یا هه له به ستفانین کورد!! ئه وین شیخ مه مدوح بریفکی به رهه مین وان بو چاپی، جفانیدن. وی چه وا ریزکرینه مه ژی وه سا نقیسینه (بریفکانی، زاهد، ۲۰۰۲، ب ۲۳ - ۲۴).

ئه ف هوزانا سیویا هاتیه دیتن یاشبلیی سندی ب زمانئ فارسی یه. دده سنقیسه کا ئیبراهیم بیسکی - ب ۱۸ دا هاتیه نقیسین. ل سهر ده سنقیسی ئه ف ریزکه ب زمانئ عه ره بی هاتینه: کاتبه و مالکه إبراهیم بن سید أحمد البیسکی. ده سنقیس سالا ۱۳۱۷ ک/ ۱۸۹۹ ز هاتیه نقیسین. هوزانین مه لی جزیری، شه مسی ته بریزی، عه لیئ حهریری، حافظی شیرازی، شبلیئ سندی، میم و حی (فهق محه مه دئ تهیران)، ئاصفی، خانی و باته یی ... تیدا هه نه. لبا ئورگینالا وی دپه رتوکخانا نافه ندیا زانکویا دهوک دا، پشکا ده سنقیسین عبدالرحمن مزوری، بن هژمارا: ۸۱ هاتیه پاراستن.

به ره ئقل هوزانفانئ مه شبلیئ سندی ده سه دسالی

— گنجینه های دانش یا سید کاظمی خلخالی، ۲ جلد.

— تاریخ ادبیات ایران یا د. ذبیح الله صفا، ۵ جلد. ئه فه سه رپشکا په رتوکیئن ئه ده بیاتین فارسی یه. — تاریخ ادبیات فارسی یا هرمان آته H. Ethe، وه رگیئا فارسی.

— موسوعة الأعلام العرب و المسلمین و العالمین یا د. عزیزة فوال بابتی، ۴ جلد.

— تاریخ الأدب فی ایران یا أدورد براون E. Browne، وه رگیئا عه ره بی، ۴ جلد.

تنئ ئه ف (شبلی) یه تیدا هاتینه دیتن:

۱. شبلی، أبوبکر دلف بن جحدوری خوراسانی، سالا ۹۴۶ ز مرییه.

۲. شبلی، سراج الدین أبو فحص، سالا ۱۳۷۱ ز مرییه. ژ موریدین ابن الفارض بو.

۳. شبلیئ نوعمانیئ هندی، سالا ۱۹۱۴ ز مرییه، ئانکو گه له کئ نویه.

ناقئ شبلیئ سندی دوان ژیده ریئ فارسی و عه ره بیئ بوریدا به رچاف نه که فت. ئه فه ژی خاله که، پشته فانی

ههلهبهستا شېلین سندی شېلی - دهستقیس

دهوزاتیدا ئانیه: ... هله لب چو شېلی سندی!
 مخابن مالکین دن کهتینه.
 پر سوپاسیا ههقالی نقیسهر مهسعود حوسین گولی
 دکهم، کو هاریکاریا من دخاندنا دهسنقیسیدا کریه.
 بو پتر ههقهبرکرنی، راستکرنی ومفایی، دی میناکتی
 دهسنقیسا ئورگینالا هوزانی ب خهتی (ئیپراهیم
 بیسکی) دگهل گوتاری بهلاقکهین.

ههژدیدا ژیايه، دهدهساليا نۆزدیدا نافداربويه وناقئ
 وی کهتیه ددهسنقیسادا. ل کوژیی ژوریی روزهلای
 دهسنقیسئ: شېلی سندی هاتیهنقیسین. دیاره
 تپیا (یائی) ژپهیفئا سندی کهتیه. پهیفئا فرماید ژی،
 ژبهه کهفناریا دهسنقیسئ، کهتیه. دلبا ئورگینالدا
 دقئ (شېلی سندی فرماید) بیت. ل کوژیی ژیریی
 روژئاقاییی دهسنقیسئ ژی، هوزانقانی ناقئ خو

(شێلی سندی فرماید)

هه له لب چو پارسایم، هه له لب شاه و گدایم
 هه له لب ز در درایم، هه له لب لب لب لب
 هه له لب رند باده نوشم، هه له لب چو غم به جوشم
 هه له لب نهمی فروشم، هه له لب لب لب لب
 نه چو زاهدان به زرقم، نه چو عابدان به فرقم
 چو میان جمله غرقم، هه له لب لب لب لب
 هه له لب رندی فلاشم، هه له لب چو مستی فاشم
 هه له لب نهمی خراشم، هه له لب لب لب لب
 نه میان زاهدانم، نه رفیق عابدانم
 چو به غیر او ندانم، هه له لب لب لب لب
 هه له شمع دل فروزم، هه له غیر او بسوزم
 بدرم و گر ندوزم، هه له لب لب لب لب
 چو عجم پیاله خوردم (۷)، چو عرب به جان سپردم
 هه له لب نه ترک و کردم، هه له لب لب لب لب
 ..... (۸)، هه له لب چو شێلی سندی

منم آن که نور ذاتم (۱)، هه له لب لب لب لب (۲)
 بنما مهمی صفاتم، هه له لب لب لب لب
 به یقین که (۳) نور پاکم، نه از باد و آب و خاکم
 که از آتش هلاکم، هه له لب لب لب لب
 چو میان جمله مغزم، به صفات و نعت و نغزم
 به جهان جان چو آرزم، هه له لب لب لب لب
 هه له لب مست و شرابم، هه له لب نقل و کبابم (E)
 هه له لب چنگ و ربابم، هه له لب لب لب لب
 هه له شب به هایه هویم، به جهان جست و جویم
 بوی سغز و مغز کویم (D)، هه له لب لب لب لب
 ..... ، هه له لب چو نار جانم
 ..... (۶)، هه له لب سلوک سپرم
 هه له لب گذر ز غیرم، هه له لب لب لب لب

ژێدهر

دهزگای چاپ و بلاکردنه وهی ئاراس، هه ولێر.
 ۴. سجادی، سید جعفر، ۱۳۷۹ ش، فرهنگ اصطلاحات و تعبیرات عرفانی،
 انتشارات طهوری، تهران.
 ۵. العجم، رفیق، ۱۹۹۹، موسوعة مصطلحات التصوف الإسلامي، مكتبة
 لبنان ناشرون ش. م، بیروت.
 ۶. کتانی، مهسعود، ۱۹۹۸، گوتارا: چهند هوزانفانیت کلاسیکییت نه نیاس،
 کوفارا: کاروان، ههژمارین: ۸، ۷، ۶، ۵، ۴.

۱. ژێدهرین دهسئیس: ۱. بیسکی، ئیبراهیم کورئ نه حمه، ۱۳۱۷ ش، دهسئیس بیسکی،
 پهرتوکخانا نافه ندیا زانکویا دهوک، ههژماره: ۸۱.
 ۲. بریفکی، مسعود محمد سعید، ۱۹۷۰، دهسئیس مسعود محمد سعید
 بریفکی، لبا ئورگینال پهرتوکخانا ویدایه ل دهوک.
 ب. ژێدهرین چاپکری:
 ۳. بریفکانی، زاهد، ۲۰۰۲، دیوانا شیخ مه مدوحین بریفکانی ۱۹۱۱ - ۱۹۷۶،

دههمه

۳ - کهز: که از.
 ۴ - شه رابم: دئه سلدا. دو جارا شه رابم ژلاین (بیسکی) فه، شاشه.
 ۵ - نه ف مالکه نه هاته خاندن.
 ۶ - نه ف چوار مالکه ژچوینه.
 ۷ - خوردهم: دهه سنئیسیدا شاشه.
 ۸ - مالکه ک بهری فئ، دو مالک پشتی وئ دکیمن.

۱ - زاتم: دهه سنئیسیدا.
 ۲ - لب: ل جهه سو فیان نه قلن ب روناها خودئ که شدییت و ژفریژئ
 سافیدییت.
 لب اللب: که رستن روناها خودئ یه، نه قل ب وئ روناهییت دگه هته
 راستین و تیگه هشتن (سجادی، ۱۳۷۹ ش، ب ۶۸۳، رفیق، ۱۹۹۹، ب ۸۰۵ -
 ۸۰۶).

دهه موو شه‌ر و چالاکیین پیشمه‌رگه‌ی یین ده‌قه‌ری دا، هه‌ر زوو ئه‌و وه‌ک فه‌رمانده‌یه‌کی پیشمه‌رگه‌ی دیار دبیت و به‌ره به‌ره پله‌یین له‌شکه‌ری وه‌ردگریت تا کو دگه‌هیته پلا فه‌رماندی به‌تالیوئی و دبیته ئیک ژ هه‌فکاریین تیزیکیین شه‌هید عیسا سوار فه‌رماندی هیزا زاخۆ.

پشتی شکه‌ستنا سالآ ١٩٧٥ ب ریکا باکووری کوردستانی خوه دگه‌هینته ئیرانی. لی حکومتا ئیرانی وی ب مالباتقه دگرن و راده‌ستی ئیراقی دکهن. حکومتا ئیراقی ژ ی بو ده‌مه‌کی وان ل ژیریا ئیراقی زیندان دکهن. لی دیسان هه‌ر ل سالآ ١٩٧٥ ئه‌و شیا خوه ژ ده‌ستی رژیما داگیرکه‌را ئیراقی رزگار بکه‌ت و خوه دگه‌هینته چیایی کوردستانی، ل سه‌ر سنووری باکوور و باشوور. ل ویری بریا ناما په‌یوه‌ندی ب سه‌رکردایه‌تیا پارتی دکه‌ت. سه‌رکردایه‌تی ژ ی وان ئاگه‌هدار دکه‌ت کو ل وان سه‌ر سنوورا په‌یوه‌ندی ب خه‌لکی بکه‌ن و ئاماده‌کاریین شو‌رشئ بکه‌ن تا کو کادریین سه‌رکردایه‌تی ژ ئیرانی، ئه‌ورۆپا و

سو‌ری دگه‌هنه وان، بو ده‌ستپیکرنا شو‌رشئ. هو‌سا جه‌جی قادۆ لگه‌ل هه‌فالین خوه یین دی، کو ل وان سه‌ر سنووران مانه و خوه راده‌ستی رژیمی نه‌کرینه، ئاماده‌کاریا شو‌رشا گولانی دکهن. پشتی ئاماده‌کاریین وان و گه‌هشتنا کادریین سه‌رکردایه‌تی یین وه‌کی هاشم ره‌مه‌زان (ئه‌بو عنته‌ر)، جه‌وه‌هه‌ نامق (سه‌لیم سو‌رانی)، که‌ریم شه‌نگالی و یین دی، ل ٢٦ گولانا ١٩٧٦ شو‌رش ده‌ستپیکه‌ت و ئه‌و دبیته‌قه پیشمه‌رگه و کادری له‌شکه‌ری و دبیته فه‌رماندی مه‌رفه‌زه‌یه‌کا چالاکا ده‌ستوه‌شین، کو پیشمه‌رگین وی پیکه‌تابوون ژ خه‌لکی باشوور و باکووری کوردستانی.

ئیک ژ تاییه‌مه‌ندیین فی قاره‌مانی ئه‌وه کو ئه‌م دبیین ل هه‌ردوو شو‌رشین ئه‌یلول و گولانی شه‌هید جه‌جی قادۆ، نه‌ کو ئه‌و چوو‌یه گه‌هه‌شتیه شو‌رشئ. به‌لکی هه‌ردوو جارا، ئه‌و ل چیا ی ئاماده‌بو‌ویه بو شو‌رشئ، به‌ری شو‌رش ده‌ستپیکه‌ت. ژ ١٩٧٥ تا کو ١٩٧٧ ئه‌و شیا رۆله‌کی به‌رچا‌ف

قاره‌مانانه لگه‌ل دوژمنی کر، ب تایهت ب په‌شاشی و ئاریچیا، هه‌م لگه‌ل هه‌لیکۆپته‌را و هه‌م ژێ لگه‌ل له‌شکه‌ری‌ن ل سه‌ر ئه‌ردی، تا کو شیا‌ین شه‌ری ل سه‌ر ملێن هه‌فالێن خوه‌ سست بکه‌ن و د وی رێکی را خوه‌ ده‌رباز بکه‌ن. هه‌لبه‌ت ل خواری ژێ پێشمه‌رگا شه‌ره‌کی قاره‌مانانه‌ دکر، ب تایه‌تی ته‌حمه‌د شانه‌ کو ئه‌و بریندار ژێ ببوو و ل به‌ر که‌له‌خی هه‌فالێن خوه‌ یێن شه‌هید شه‌ره‌کی ته‌فسانه‌یی دکر.

روژا ۲۵،۵،۱۹۷۷ به‌ری شه‌ری بێلمبیری ده‌ستپێکه‌ت، شه‌هید چه‌جی قادی لگه‌ل هه‌فالێن مه‌فره‌زا خوه‌ ل باره‌گایێ خوه‌ ل گوڤکی دپروونشتی بوون. چه‌جی قادی دگۆته‌ وان: ده‌یکا من بو من فه‌دگێرا کو ل سالا ۱۹۲۷ ده‌مێ ته‌م وه‌ک کۆچه‌ر ژ ده‌شتی ده‌اتین و داچینه‌ زۆزاتین فه‌راشینێ، مه‌ مالێن خوه‌ دانابوونه‌ بنێ قی که‌زانا مه‌زن و ئاها هینگی ل بنێ قی که‌زانی تۆیی هاتیه‌ دنیا‌یی، قیجا گه‌لی هه‌فالا ته‌فه‌ جه‌ئ بوونا منه‌، لی ته‌ز نزانم کانی ئاخا مرنا من دی که‌فیه‌ کیری!

دوو روژا پشته‌ شه‌ری بێلمبیری و ل روژا ۱۹۷۷/۵/۲۷، دیسان دوژمنی هێرشه‌کا دی یا دژوار ب هه‌لیکۆپته‌را کره‌ سه‌ر پێشمه‌رگه‌ی. لی قی جاری ل وارگه‌هێ گوڤکی باره‌گایێ چه‌جی قادی. مخا‌بن چه‌جی قادی، ل وی روژی و ل هه‌مان جه‌ئ کو لی هاتیه‌ دنیا‌یی و هه‌ر ل بنێ وی دارکه‌زانا گوڤکی، ب روکێته‌کا هه‌لیکۆپته‌را دوژمنی شه‌هید دبیت و وی ژێ ل ده‌ف کۆمه‌کی ژ وان ۱۳ شه‌هیدێن کو به‌ری دوو روژا ل بێلمبیری شه‌هید ببوون، ل جه‌ه‌کی ئیزیک وی‌ری، بناقی دۆلاخه‌نۆکه‌ی فه‌دشێرن، کو پشته‌ هینگی بناقی دۆلا شه‌هیدان هاته‌ بنافکرن. هۆسا ل سالا ۱۹۲۷ شه‌هید چه‌جی قادی ل بنێ که‌زانا گوڤکی هاتیه‌ دنیا‌یی و پشته‌ گه‌له‌ک شه‌ر و داستان و روودان و هاتنۆچوون و شه‌قاندنا چیا و نه‌الین کوردستانێ ل هه‌رسێ پارچێن باشوور، باکوور و روژه‌لات، دیسان ئیران و باشووری ئیراقی، دوماهیی ل روژا ۲۷،۵،۱۹۷۷ ل بنێ هه‌مان دارکه‌زانا لی هاتیه‌ دنیا‌یی، وی جانی خوه‌ گۆری ئاخا پیرۆزا کوردستانێ کر.

بگێریت، هه‌م د ناماده‌کاریین هه‌لکرنا شو‌رشێ دا و هه‌م ژێ د وان چالاکی و شه‌رپێن د وی ده‌مێ کورت دا رووداین ل ده‌فه‌ری. هۆسا ژێ رۆلی وی وه‌ک فه‌رمانده‌یه‌کی پێشمه‌رگه‌ی یێ سه‌ره‌که‌فتی پتر دیار بوو و دفی ده‌مێ کورت دا ته‌و ب مه‌فره‌زا خوه‌ فه‌ شیا گه‌له‌ک جارا خوه‌ به‌رده‌ته‌ ناف کویراتیا کوردستانێ ل ده‌فه‌ریین زاخۆ، ده‌ووک و ئامیدی و درپێن کۆژه‌ک ل دوژمنی بده‌ت.

ل روژا ۱۹۷۷/۵/۲۵ ده‌مێ هێزه‌کا پێشمه‌رگه‌ی ب فه‌رمانده‌ییا نه‌مر ته‌حمه‌د شانه‌ هه‌رووری، باره‌گایه‌کی خوه‌ یێ ده‌مکی دانایه‌ وارگه‌هێ بێلمبیری، ل نافه‌را زانارا کیسته‌ و سنووری باکووری کوردستانێ، هێزه‌کا مه‌زنا له‌شکه‌ری دوژمنی ب هه‌لیکۆپته‌را هێرشه‌کا دژوار کره‌ سه‌ره‌ییا پێشمه‌رگه‌ی و له‌شکه‌ر به‌هه‌لیکۆپته‌را به‌ردانه‌ دۆرمانین وان و ئیدی ژ ئه‌رد و ئاسمانان هێزا دوژمنی ئاگر دارپته‌ سه‌ر سه‌ری پێشمه‌رگه‌ی. پشته‌ شه‌ره‌کی گه‌له‌ک گران و کوشتنا هه‌ژماره‌کا له‌شکه‌ریین دوژمنی، مخا‌بن ۱۳ پێشمه‌رگه‌ شه‌هید بوون، کو کادری بنافۆده‌نگ زۆراب ژێ ئیک ژ وان بوو.

هێزا دوژمنی هێرشا خوه‌ وه‌سا پلانکر بوو کو ب شیوه‌یه‌کی وه‌سا هێزا پێشمه‌رگه‌ی دۆرپێچ بکه‌ن کو ب ئیکجاری به‌یتنه‌ ژنافیرن و که‌سه‌ک ژێ رزگار نه‌بیت. براستی ژێ جه‌ئ باره‌گای جه‌ه‌کی هندی خراب و نه‌گۆنجای بوو ژ ئالی له‌شکه‌ری فه‌، کو گه‌له‌کی هاریکار بوو بو سه‌ره‌که‌فتنا پلانا دوژمنی. لی زیره‌کی و ده‌سته‌هه‌لیا شه‌هید چه‌جی قادی و شه‌هید محو گه‌ودا و هه‌می هه‌فالێن مه‌فره‌زا وان، ته‌گه‌ره‌کی سه‌ره‌کی بوو کو هێزا پێشمه‌رگه‌ی بشیت دۆرپێجا دوژمنی بشکینیت و پرانی پێشمه‌رگا ژ مرنی رزگارین.

هێزا شه‌هید چه‌جی قادی ل روژایێ بێلمبیری و ل واری گوڤکی بوون. ده‌مێ شه‌ری ده‌ستپێکری ته‌و بله‌ز گه‌هه‌شته‌ هه‌وارا هه‌فالێن خوه‌ ل چیا‌یی بلندی هندافی بێلمبیری، ل جه‌ئ کو دبێژنی هه‌رچینکی. وان ته‌و ده‌ر گرت و ل وی‌ری شه‌ره‌کی

ولاتی ئۆراراتوو دناڤهرا چهرخیت نهھی وحهفتی (ب.ز) ل دهووروبه ریت دهریا وانی هاتبوو دامهزراندن و باژیری وانی پایتهختی وان بوو ل کوردستانا باکور، و د دیکومییت و نهخشیت ئەکه دیاندا نافیی هوزیت ئۆراراتیان ل چهرخی سیزدی (ب.ز) هاتیه، و دهه مان دهقدا هاتیه کو ئۆراراتیان نقتیسینا ئەکه دی ب کارئینایه و نقتیسینا وان ب خهتی مسماری بوویه و په رستگه هیت وان وه کو بییت ئەغریقیان بوون.

ئۆراراتیان و ناشۆریان، گه له ک شه ره نیخ و لیکدان کریوون، ده قیت ئاشۆریاندا کو میژوو یا وان فه دگه رن بو سهر ده می شاه شومانو - ئاشارییدی ئیکی ل ساللا ۱۲۳۴ - ۱۲۶۳ (ب.ز) و تیدا هاتیه شاه نافرایی ههشت شهر دگه ل باژیری ئۆراراتیان کرینه.

هه ر وه سا ده قیت واندا هاتیه وه لاتی ئۆراراتیا وه لاته کی ئیکگرتی بوو و پایتهختی وی ئه رزاسکون بوو و که سه کی ده سته له تداری لی دکر ب نافیی ئارام - ئارامی، وه لاتی ئۆراراتیان لسه ر ده می ساردوری ئیکی ب هیز که فت و باژیری توشبا کره پایتهختی خو، ل چه رخی هه شتی (ب.ز) ئۆرارتی گه هشتبوونه گویدکا پیشکهفتنی و ده سته له تداریی.

پشتی ئیمپراتوریه تا ئاشۆریان ل ساللا ۶۱۲ (ب.ز) لسه ر ده ستی کوردییت میدی هاتیه ژناقیرن و وه لاتی ئۆراراتیان که فته ژیر ده ستی ئیمپراتوریه تیا میدیا، بو پارچه ک ژ وی ئیمپراتوریه تی، ل دومه ایها چه رخی شه شی (ب.ز) هوزیت ئەرمینیا ژ ئە نادۆل هاتنه کوردستانی وه لاتی ئۆراراتیان و نافیی ده قهری پشتی هینگیی بو ئەرمینیا.

تۆر:

پیشی به یینه سه ر بابه تی خو و په یفا (تۆر) فه ره بزاین بنکارکی په یفا تۆر ژکیفه هاتیه کو هه تا نوکه کوردان ده ست ژئ به رنه دایه و گه له ک

گوندی توره

دناڤ بابه تیدا، هنده ک تیژکان به ردهینه سه ر نافیی (ئۆراراتیان و تۆر)، به لکو بشییت گریدانه کا میژووی دناڤهرا نافیت گوندییت ده قهری بییت هه لگریت په یفا تۆر و تۆراراتیاندا په یدا بکه یین، و بیگومان ئە گه ر ئە فه به یته پشت راستکرن، چه پینه قیت دی به رسقه کا حاشانه هه لگریت بو وان نه ته وه و گه لیت نوکه کوردستانی ب ملک و ناخا خو دزانن، هه له بت ئە فه کاری دیروکناس و شینوارناسایه کو فی چه ندی بکه ن، لی مه ژی وه کو چه زه ک دقیت فی ده رگه هی فه که یین، به لکو شاره زاییت شینوار و دیروکی خو ل فی بابه تی بکه هه خو دان، چونکه بیگومان نه و ژ مه گه له ک و گه له ک شاره زاتر وباشتر دزانن.

هه بو نا فان نافیت لسه ری هاتینه به رچا فکرن مه پالده ت هنده ک پرسیاران بکه یین ئایا (ئۆراراتوو و تۆر) تیکه له لی وگریدانه ک پیکفه هه یه و ئۆراراتی کینه و که نگی هه بوینه و میژوو یا وان بو که نگی فه دگه ریت؟.

ئۆراراتو - ئۆراراتی، نافه که لسه ر وولاته کی کوردان هاتبوو دانان، دکه فته باکورئ کوردستانی (باشوری پۆژه له لاتی ده ریا ره ش وهه تا باشوری پۆژنافایی ده ریا قه زوین).

ئۆره ماری - باکورئ کوردستانئ

گوتیه جهئ باپیرئ وان ئیبراهیمی ئۆرا عیراقئ بوویه، به لکو ئۆرفایه و پشتی فه کولینیت شینواری هاتینه کرن ئەفه ب روئی ناشکرا بوو.

دکتور باسم میخائیل جبور، دپهرتوکا ملاحم تاریخیه من الادب الاکدی، ملحه شلمنصرئ سی بو ئۆراراتو دبه رپه ر ۱۸۹ دا دبئزیت: کوچکیت شاهیت ناشوری ددلی باژیریدا، نانکو ئەو باژیرئ ددلی باژیریدا (uru sa uru)، ئۆراراتو (ئارارات) کو نافئ کهنئ ئەرمینایه و نیزیکه ژباژیرئ ئۆرمیئ ل نیزیکه ده ریا وانئ و ئۆرکا باژیرئ وه رکا و ئۆروکو باژیرئ سومه ریا یئ کهنه و ئۆر سورنوران (نوران)، ئۆر باژیرئ ل ئەنادۆل کو ده قیت حسی (حسی) یاندا هاتینه، و پئفه دچیت و دبئزیت کوردان ده ست ژ فان نافان به رنه دایه و وه کو ئۆرمانا، ئۆرمه داودا، ئۆره، ئۆره ماری.

ئه ز هه فرامه دگه ل دکتور باسم میخائیل کو ئەو گوند و ده قهرئت مه یئت پئشگرئ وان ب ئۆر ده ستیپدکه ن نافئت وان فه دگه رن بو سه رده مئ ئۆراراتیان و ئۆر، دویر نابینن کو ئۆراراتی و ئۆر، پئکفه گرئدانه ک هه بیته و په یفا ئۆر ژ ئۆراراتیان هاتیته و زیندی مانا نافئ ئۆر ل گه له ک ده قهرئت

گوندیته وان هه ر پئشگرئ وان (ئۆر)ه، ورامانا وی چیه؟

ئانکویا په یفا (ئۆر) دئه زمانئ سومه ریدا ئانکو باژیر و بو هه می باژیران ده اته گوتن، وه کو ئۆرشلیم، ئۆرغو...تاد.

ل دویف گه له ک ده قیت دینی (ئۆر) جهئ ژ دایکبونا (ئیبراهیم پئغمبه ر) بوویه، به لی ئایا ئەو ئۆره یا ل عیراقئ، ئان ئۆره کا دیت هه یه کو جهئ دایکبونا (ئیبراهیم پئغمبه ری) و باب و کالیت وی بوویه؟

داکو دیرینی وکهناتیا په یفا (ئۆر) بزاین، دی ئافریئ دهینه په رتوکا پیروژ په یمانا کهن (عه د القدی م) سفر التکوین کو نافئ (ئۆر) تیدا هاتیه. (سفر التکوین ۲۲:۲۲ و دیسان یشوع ۲:۲۴)

پروفسور ناحوم سارنا، سه یدایئ خواندنا ته وراتئ وسه روکئ پشکا ته رجه ما عبری ل زانینگه ها براندیز ل ویلایه تا بوستن ل ئەمریکا دبئزیت، (نه یا دروسته بیژین ئۆرا کلدانیان ل عیراقئ جهئ ئیبراهیم پئغمبه ری بوویه، به لکو ئۆرا کاسدانیان جهئ ئیبراهیمی بوویه)، و کسدانی ژنافئ کاسد کورئ ناحور هاتیه و ناحور برایئ ئیبراهیم پئغمبه ری بوو، ژبه ر هندی ئەو ئۆرا به حسی وی دته وراتیدا هاتیه کرن، ئۆرا کاسدایانه نه ک ئۆرا کلدانیانه و ئۆرا ئیبراهیم ژئ ده رکه فتی نه ل عیراقئ یه، به لکو ئەو باژیرئ رها- ئۆرفایه ل تورکیا و ئیبراهیم پئغمبه ر و باب و باپیرئ وی ل ویرئ دژیان و تاریشه ک ل ئۆرفایئ بو تارح بابئ ئیبراهیم و کورئ وی ئیبراهیمی چیبوو، له وما چوونه حاران ل نیزیکه روهایئ. په یمانا کهن (عه د القدی م) سفر التکوین ۱۱:۲۸ و ۱۱:۳۱.

جوهیان دهه می میژوویا خو دا بخو ئەو نیف ملیوتیت هاتینه (سه بیکرن) و ئیناینه عیراقئ و ل عیراقئ ژیاين، به ری چه رخی هه شتن (ب.ز) نه

میڊیا، پیناسه و دیرۆک

سەردار هیتوتی

د بیافی ئافراندنا پیزانین و زانیاریان پەیدا کر، ئەو ژێ فەدگەریت بو وەرگرتنا وی مفایا کو ژ تەکنیک و تەکنولوژیا نوی وەرگرتی.

ئالاف و تەکنیکا سەردەم یا میڊیای هەموو توخیب و سنوریت د ناڤا وەلاتان دا ژ بنی راکرینە و دویا د ناڤا وی تەکنیک دا یا بویە گوندەکی گەلەکی بچیک و گەلەک ب باشی مرۆف دشی ت خۆ د ناڤا وی گوندی بچیک دا ببینیت و رولی خۆ د ناڤا دا بگیریت، لئ قئ تیک ژێ پیدفی ب هەندە کار و کریار و ماندیبوون و باوهری بخۆبوونی یە.

بەری کو بچینە دناڤ کاکلکا مژاریدا و باس ل سەر وی رولی بکەین یئ کو میڊیا دشی ت ژ بو پیشقەبرنا گەنجی د ناڤا جفاکی دا بگیریت دی ب کورتی باس ل سەر هەمی پشکیت میڊیای کەین و دیرۆکا ئافابوونا وان و وی کەدا کو ئافاکەریت

میڊیا ئالافی پیکفە گریدانئ یە د ناڤهرا جفاک و دەستهلاتیدا، دشی ت د ناڤا هەر دوو بیافیت باشی و خرابیی دا کار بکەت و کینجا خۆ ل سەر جفاکی ب تەفایی، نەخاسمە گەنجی دانیت.

پەیدا بوونا ئالافی ت بەرهف پیشبرنا کاری میڊیای بو ۶۰۰ سالان بەری نوکە فەدگەرن، دەما کو بو جارا تیک چاڤخانە ژ لاین گوتنیرکی ئەلمانی قە هاتیه چیکرن و بویە دەرازینکەک بو بزاقا خۆرت یا کاری پۆژنامەفانی ل ئەوورپا و پاشی تەفنی قئ پیشکەفتنی بەر ب هەموو قۆلاچکیت دویای هاتیه راکیشان.

لئ پەیدا بوونا ئالافی ت سەردەم یئت راگەهاندنی د دەمەکی کورتدا قەرژا کینجا خۆ ل سەر هەموو ئالی و بازیت ژیانئ دانه دیارکرن و ژینگەهەکا نوی و نەمازە ب هەندەک بها و ئیدیەمان و وەرچەرخانەک

قهیدکرن وه ک گافیت پشهنگیت بزافا چاپخانهیی. ل سالا ۱۴۰۰ ل ههردوو وهلاتیت ئەلمانیا و هولندا کلیشه بو چاپی هاتنه دروستکرن و شیان هنده ک جارن دگه ل نیگاران دا ئی نفیسینان چاپکهن. پشتی کول سالا ۱۴۳۶ ز لایئ گوتنیبرک فه چاپخانه هاتیه چیکرن، تیدی بزافا کارئ روژنامه گه ریئ گافیت مهزن بخو دیتن و ژ بلی فی ئیکئ بزافا خاندنی ب گشتی ئی بهر ب پیشچوو و د وان سالان دا هژماره کا باش ژ په رتوکان گه هشتن چاپی.

دیروکا پهیدابوونا روژنامئ:

روژنامه فانی هونه ره ک نینه کو دگه ل داهینانا چاپی ئەو ئی پهیدا بییت، به لکی ئیکه م روژنامه دسه ر بازار ئاستئ دونیایئ بو سالا ۹۱۱ بهری زاینئ فه دگه ریت، کول وهلاتئ چینئ ده رچوو به ب نافئ (کین بان) و پشتی فی روژناما چینئ و ب چهند سالان یونانی و رومانیا ئی روژنامه ده رتبخسته ژ بوی زایننا سه رکه فتنیت وی سه رده می د شه ران دا ل هه مبه ری دوژمنیت خو، لی ئیکه م روژنامه کو ل نه وروپا هاتیه تیه چاپکرن ب نافئ (acta diurnal) بو کو ژ لایئ شاه (یولیوس قه سه ری) فه ل کانینا دوویئ یا سالا ۵۸ بهری زاینئ ده رچوو به. روژنامه بهری کو چاپخانئ ب گشتی ل سه ر که فلی گیه نه وه ران و ل سه ر ته ختی ئاخئ و که فران دهاته کولان و نفیسین و ل سه ر دیواره کی ل ناقا بازاری دهاته دالقاندن داکو خه لک ب گشتی بینن. پشتی کو چاپخانه ده رکه فتی بزافا روژنامه گه ریئ

فان نامیران دای دا کو ئەفرۆ ئەف دونیا مهزن ژ گونده کئ بچیک بچیت، ههروه سا دا کو گه نچ ئی ب هویری و کویری هزر ل سه ر وی که دی بکه ت و بو وی یا زانا بیت کو میدیا چیه و ژ کیفه هاتیه و بوچی هاتیه؟
پشکیت گرنگ بیت میدیایئ:.

* چاپخانه

* روژنامه

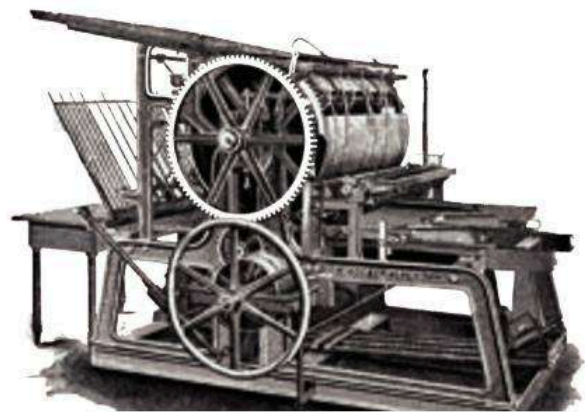
* گوفا ر

* نازانس

* رادیو

* تیه فزیون

دیروکا پهیدابوونا چاپخانئ:.

بهری کو چاپخانه بهیته چیکرن و دیتن، ژ لایئ گوتنیبرک فه و ب سه د سالان بهری زاینئ روژنامه هاتیه چاپکرن و به لافکرن، لی نه ک ب فی رهنک و ئاوی، به لکو ل سه ر ته ختی ئاخئ و پاشی ته ختی داری و که فلی گیه نه وه ران بو، ههروه سا تیراژ ئی نه زیده بو. ل سالا ۱۰۵۰ هونه ری تیپ لیدانئ ب ئاسنی ل وهلاتئ چینئ هه بو. و ل سالا ۱۳۹۲ ل وهلاتئ کوریا شیان سه رکه فتنه کا مهزن دیافئ تیپان دا پهیدا بکه ن و شیان کو ب قورقوشمی تیپان چیکهن، لی ئەف داهینان و سه رکه فتنان وان ژ بهرکو بو وهلاتیت دیتر و نه خاسمه بو وهلاتیت نه وروپا، گاف نه هافیتبوون، لهورا ناهینه

دیروکا گوڤاران ژى پشتى داهینانا چاپخانى وهرار بخوڤه دیتیه و وهك نامیلکه گههشتیه بهر دهستى خوینندهفانان، لهورا هم دشتین بیژین کو گوڤار ب گشتى دگهل داهینانا چاپخانى وهرار بخوڤه دیتیه و خودانا وئى دیروکا مهزن نینه یا کو روژنامى هه.

دیروکا پهیدابوونا ناژانسیت دهنگوباسان:.

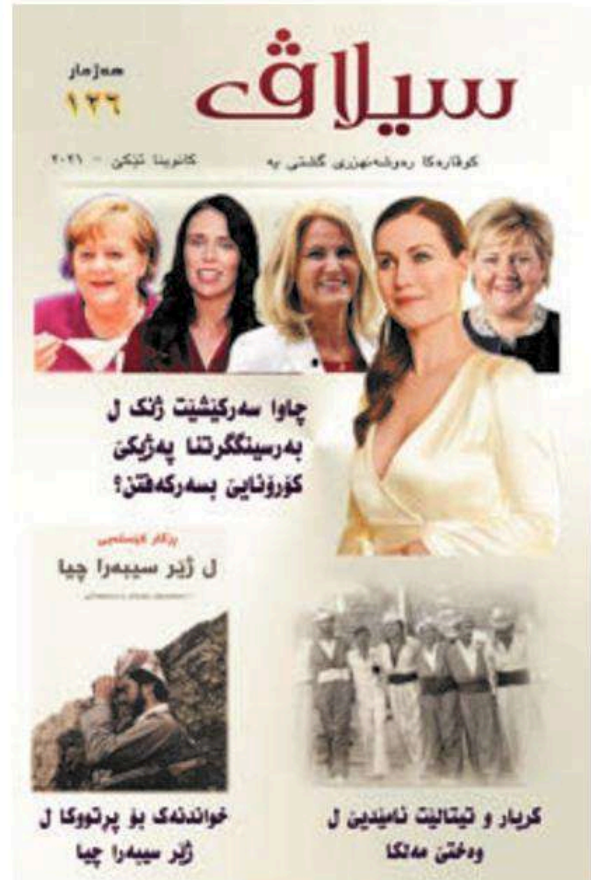
ل مایسا ۱۸۴۸ وهك روژا پهیدابوونا ټیکه م ناژانسا دهنگوباسان ل سهر ناستى دونیایى ب نافى (ناسوشیټیت پریس AP) دهیته ل قهلهمدان، دیقیقید هیل و جیمس گوردان پشتى کو ل سالا ۱۸۴۷ بریارا پیکینانا ناژانسهکا دهنگوباسان دای، شیان چهند روژنامهفانهکیت دیتر ژى دگهل خو ههقهزر بکهن و فئى ناژانسا دهنگوباسان ل سهر ناستى نهوروپا ئافا بکهن.

ئافاکرنا ناژانسان بو نهگهرى وئى چهندى کو ټیدى هیدى هیدى نهوروپا و پاشان جیهان پیکفه بهینه گریدان و ب فئى ریکى دهنگوباس و وینه هاته ل ههف گوهارتن و نوچه ب گشتى گههشتن ههمى دونیایى.

نهفرۆ ژى ل سهر ناستى دونیایى ناژانس یت بوینه خالا بهیژا خرغهکرنا دهنگوباسان و پشتى کو تورا نهترنیتى ژى وهرار بخوڤه دیتى ټیدى نهو ناژانس میهفانیت ههمى مالانه، ههروهسا ژ بلى فئى ټیکى

ب گشتى پيشکهفتنهکا مهزن بخوڤه دیت و بو نهگهرى هندى کو روژنامه ب تیراژیت مهزغه دهركهفن و بگههنه دهستى خهلكى، ل نیفا ټیکى یا چهرخى ههفدى بزافا روژنامهگهرى گهرماتیهکا مهزن بخوڤه دیت و ل وهلاتیت فرهنسا و ئنگلتهرا و هولندا ههف بزافه گههشته پهیسکهکا باش و ل سالیټ ۱۷۰۰ دا ژى وهلاتى ئینگلتهرا شیا بیته پيشهنگا فئى بزافى و ل نیفا دوویى یا سالیټ ۱۸۰۰ دا ههف بزافه گههشته روژمهلاتا نافین و ب تابهتیه وهلاتیت وهكى عوسمانى و سهفهویان و ل کوردستانى ژى پشتى روژناما دایک ب نافى (کوردستان ۱۸۹۸ز) ل قاهره، ل سالیټ پشتى شهرى جیهانى یى ټیکى چاپخانه گههشتیه کوردستانى و روژنامه ب تیراژیکا باشت و بهرفرهتر هاتینه چاپکر.

دیروکا پهیدابوونا گوڤارى:

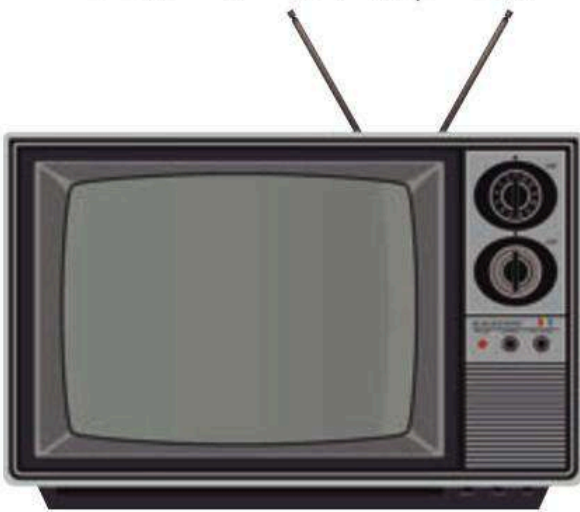

په‌خس دهاته‌کرن، لئ پستی سهره‌لدانئ ئه‌ف بزافا راگه‌اندنئ ل کوردستانئ پيشقه‌چونه‌کا مه‌زن بخوڤه دیتیه.

رادیو شیا زیکا خو دناڤا جفاکی دا بینیت و بیته جهئ پیته پیدانئ، چونکی نوچه بله‌ز د وه‌شاندن و ژ بلی قئ تیکئ بهایی وئ یئ ئه‌رزان بوو و د هه‌مان ده‌مدا جهه‌کئ کیم ژی دگرت.

دیروکا په‌یدابوونا تیله‌فزیونئ:

دهه سالان پستی په‌یدابوونا رادیویئ شوره‌شه‌کا دیتر یا میدیایی په‌یدا دبیت و ته‌کنولوژیا به‌رفره‌هتر لئ دهیئت و ل ساللا ۱۹۳۵ ده‌ست ب په‌خشکرنا به‌رنامیئت تیله‌فزیونی هاته‌کرن ل پارسیئ و به‌رلین و ئه‌ف په‌خشکرنه ژی ب تنئ نوچه و فیلم بوون، و ل ئه‌مریکا ژی و ل ساللا ۱۹۴۱ کومپانیه‌کا ئه‌هلی دشیت په‌خشئ تیله‌فزیونئ به‌لافبکه‌ت و ژ به‌ر ئه‌گه‌ریئت شهرئ دونیایی یئ دوویئ، رولئ تیله‌فزیونئ د ژیاننا روژانه یا خه‌لکی دا زیده‌تر لئ هات.

تیله‌فزیوتیئت کوردی ژی ژبلی ئه‌وا کو ل که‌رکوکئ بو خرمه‌تا رژیما به‌عسا هه‌رفتی دهاته بکارئینان، کو بو ده‌مئ چند ده‌مه‌ه‌ژمیره‌کان ب کوردی په‌خش دکر، ئه‌ف بزافه ل پستی سهره‌لدانا ۱۹۹۱ئ گه‌له‌ک به‌رفره‌ه بوویه و ژبلی چهن‌دین

ئه‌فرۆ توریت جفاکی ژی خاله‌کا دیتر یا به‌یزن کو هنده‌ک جاران وه‌ک ئازانسان رولئ خو دگیرن ژ بوئ به‌لافکرنا هه‌می نوچه و شکلان.

دیروکا په‌یدابوونا رادیویئ:

هنارتنا پیلیت رادیویئ وه‌ک پرۆقه ل ساللا ۱۹۱۰ دا بوون، د وی ده‌میدا موزیک ژ بو له‌شکریت ئه‌نیا روژناڤا دهاته لیدان کو د ناڤا شهرئ دونیایی یئ تیکئ دا بوون.

د ده‌ستپیکئ دا رادیو وه‌ک پروپاگه‌نده ژ بو پشکداریت د ناڤا شهرئ دا دهاته بکارئینان و پستی سن سالان و ل باژیرئ نیویورکئ ئه‌ف نامیره جاره‌کا دیتر وه‌ک پرۆف هاته بکارئینان، لئ وه‌ک کارئ وئ یئ سه‌رپشک بو جارا تیکئ ل هه‌یقا ۱۱ یا ساللا ۱۹۲۰ ل ئه‌مریکا کار ب رادیویئ هاته‌کرن و تیکه‌م نوچه‌یئ کو د ناڤا هاتیه به‌لافکرن نوچه‌یئ گه‌هاندنا سه‌ره‌که‌فتنا سه‌روکاتیا کومارئ بوو.

ل ده‌ستپیکا سالیئت بیستی بیئت چه‌رخئ بووری، رادیو دناڤا پتریا وه‌لاتیئت سنعه‌تکاریدا هاته بکارئینان و رولئ خو وه‌ک نافه‌نده‌کا میدیایی د ناڤا جفاکی ئه‌وروپا دا گئرا.

هه‌روه‌سا یا فه‌ره کو به‌یته گوتن کو بو جارا تیکئ ئیزگی ده‌نگی کوردی ل به‌غدا ب زمانئ کوردی ده‌ست ب وه‌شانئ کریه ل ریکه‌فتی ۱۹۳۹/۱۱/۱۹ لئ د وی ده‌می دا ب ته‌نئ بو ده‌مئ چند ده‌مژمیران

که‌نالیت لوکالی، کورد شیان ل ١٩٩٥/٥/١٥ ب نافی میدیاتیفی تیکه‌م وینی کوردی فریکه‌نه ئەسمانان و پاشان کوردستان تیغی ل ریکه‌فتی ١٩٩٩/١/١٧ ئی شیا تیکه‌م وینی باشووری کوردستان ل سەر هه‌یفا ده‌ستکرد به‌لاف بکه‌ت.

نوکه‌ ژ ی ب ده‌هان که‌نالیت تیغی د هه‌می بیافیت (سیاسی، جفاکی، سپۆری و ...هتد) دا ل کوردستان هه‌نه‌ کو روژانه وه‌شانا خو دکه‌ن و ئەف که‌نالە دگه‌ل ئەفیت ل سهری مه‌ باس ژ ی کوری کو دشین بینه‌ پره‌ک ژ بو‌ به‌ر بژ پیشبرنا بزافا گه‌نجان ل کوردستان.

میدیا و ده‌سته‌لاتا چاری و نه‌رکیت وی:

روژنامه‌فانی و میدیا ب ده‌سته‌لاتا چاری ل سهر بازا دونیایی ده‌ینه‌ ل قه‌له‌م دان، لی ئەف ده‌سته‌لاته‌ ژ ی یا قالا نینه‌ ژ هنده‌ک کار و کریاریت نه‌مازه‌ ب وی پیشه‌ین قه‌ کو ژ بو‌ وی کار دکه‌ت و ژ وان ئەرکان ژ ی ئەفه‌نه‌:

١. دقیت ریژی ژ راستین بگریت داکو بشیت باوه‌ریا خوینده‌فانی و گوهداری و بینه‌ری بو‌ خو راکیشیت.

٢. به‌ره‌فانیکن ژ نازادین.

٣. به‌لافکرنا نوچه‌ و پیزانینان کو ژیده‌ریت وان د ئەشکه‌را بن.

٤. نابیت پیزانینین گرنگ به‌ینه‌ فه‌شارتن ژ لای روژنامه‌فانیی قه‌، ئان نافه‌ندا مه‌دیایی قه‌.

٥. دقیت روژنامه‌فان ریکیت درست و ره‌وا بکاربینیت ژ بو‌ ده‌سته‌تفه‌ئینانا پیزانینان.

٦. نابیت توخمه‌ره‌ستیی بکاربینیت د کاری خو‌دا.

٧. نابیت شروفه‌کرنی ب نیه‌ته‌کا به‌روفاژی و خراب بده‌ته‌ نوچه‌ و بابته‌ئی خو.

٨. نابیت بزافا نافکریتکرنا چ که‌سا د کاری خو‌ دا بکه‌ت و گازنده‌ و فنجۆل لیدان ژ ی نابیت ل نیک هه‌بن بو‌ ههر رویدانه‌کی.

٩. تومه‌تبارکرنا بی بنیات و به‌رتیل وه‌رگرتن نابیت ل نیک هه‌بن.

بانگینا میدیایی:

١. پروسه‌کا تیکه‌ه‌لی پیغه‌کرنی یه‌.

٢. په‌خش و به‌لافکرنا.

٣. گه‌هاندنا په‌یامه‌کییه‌ ژ نالیه‌کی بو‌ نالیه‌کی دیتر.

ئارمانجا میدیایی بو‌ پارتیت سیاسی:

١. هه‌شیاری و پیشه‌برنا جفاکیه‌ ل سهر نایدولوژیا خو.

٢. ده‌یتته‌ بکارئینان ژ بوی چه‌سپاندنا ده‌سته‌لاتی و کومفه‌کرنا خه‌لکی و رازیکرنا وان ژ لای ده‌سته‌لاتدارانقه‌.

٣. ریکه‌که‌ ژ بو‌ په‌یوه‌ندیکرنی ب خه‌لکی قه‌ ژ نافخویا وه‌لاتی و ده‌رفه‌ی وه‌لاتی.

٤. بو‌ گه‌هاندنا په‌یامی یه‌ د ده‌می پیدفی دا بو‌ مه‌ره‌میت پروپاگه‌ندا نه‌مازه‌.

٥. وینه‌کیشانا ژيانا ولاتیان.

٦. بو‌ کوترۆلکرنا هه‌زرا خه‌لکی ژ لای ده‌سته‌لاتی قه‌ ده‌یتته‌ بکارئینان.

٧. پارتیت سیاسی کار دکه‌ن ژ بو‌ فالنجیکرنا شیانیت خه‌لکی داکو ب وی ریکی هیزا خو‌ بسه‌پینیت.

ژ بلی فان ئارمانجان کو هه‌م ب باشی و هه‌م ژ ی ب ئاویه‌کی به‌رژه‌وه‌ندی خازیی ژ لای هنده‌ک ژ ده‌سته‌لاتدارانقه‌ ده‌یتته‌ بکارئینان، کاریت میدیایی چه‌ندین ئاوییت تابه‌ت بخو‌ ژ ی هه‌نه‌ کو هه‌ر که‌سه‌ک دشیت وان وه‌رگریت و کارفه‌دانان ل هه‌مه‌به‌ری وان بده‌ت.

میدیا و بزافا کوردی ل کوردستان:

دگه‌ل په‌یدا‌بوونا بزافا روژنامه‌فانیا کوردی، مه‌ره‌م پی کارو چالاکییت تابه‌ت ییت گری‌دای بزافا رزگاریخو‌ازا کوردی ل کوردستان و گشت دونیایی، روژناما کوردستان (١٨٩٨-١٩٠٢) ده‌ما کو ل قاهیره‌ ده‌رکه‌فتی ژ لای میری روژنامه‌فانیا کوردی،

ب قی رهنگینه:

١. قه گوهاستنا کلتوری جفاکی و رهوشه نگیری ژ بو نقشی پاشه روژی.
  ٢. ده مپورانندن و خوشیا گیانی.
  ٣. به ره فیشبرنا سیاسی و جفاکی.
  ٤. وه رارا ئابووری ژ بو چالاک کرنا جفاکی.
  ٥. ب هیز کرن و به رخودانا جفاکی.
  ٦. قه دیتنا به هر مه ندان.
  ٧. چاندنا هزرا ملله تینی.
  ٨. کار کرن دگه ل کوم و ریکخستیا ژ بو چاره کرنا ئاریشه بیته هریمی.
  ٩. قه گوهاستن و گه هاندنا زانیاریانه بو خه لکی.
- دگه ل قان خالان، چه ندین خالیت دیتر ژ هه نه کو وه ک ئه رک دکه فنه سه ر ملیت میدیایی کو دقیت پیشکیشی جفاکی بکه ت داکو بیته هیزا ئه رینی یا کاری.

میدیا ئازاد کیژکه؟

میدیا ئازاد، خودیکا جفاکیه ژ بو وه لاتیت پیشکه فتی بیته سنعه تکار، چه ند که سه ک، ئان کومپانیه ک، ئان ژ ب ئاوی سی سه هم و هه فیشکی رادبن ب په خش و وه شانان وان.

لی بوچی جفاکی سنعه تکاری؟ ژ بهر کول دو یف پیدقی بوونی ژ سه ر نفیسه ر و جیگری و دهسته کا نفیسی نی و دهسته کا کاری و مونتی ر و په یامنی ر و ده رینه ر و ده رینه ریته هونه ری و وینه گر و ... هتد

وه ک روژنامه کا خودان هزر و ئایدولوژی دهاته ل قه لهمدان و کار ل سه ر پرسا کوردی کریه و پشتی قی ئیکی ژ ب دهه ان کو فار و روژنامه ل کوردستانی و ده رفه ژ لایی کوردان و ب ئه زمانی کوردی ده رکه فتینه کو پتیا ره ها گری دای هزر و ئایدولوژیا تایهت یا بزافا رزگارخازا کوردی بوون، دگه ل هاتنا رادیو و پاشان تیله فزیونی ژ هه ر هه مان رییا روژنامه و کو فاران هاته شوپانندن، ههروه سا پشتی سه ره لدانا ل باشووری کوردستانی پتیا ره ها یا وان روژنامه و کو فار و رادیو و تیله فزیونیت کو ل باشووری کوردستانی و ههروه سا بیته ل ده رفه ی کوردستانی ژ ب سه ر ب پارتیته سیاسی بیته کوردا بوون و د خزمه تا هزر و ئایدولوژیا وان پارتیته سیاسی دا بوون.

ل دهستیکی کارئ میدیا کوردی بزاف بوو ژ بو وه رگرتنا دهسته لاتئ ژ لایی پارتان قه و پاشی ئه و بزاف ژ بو بزافا خو رتا ئایدولوژیا دژوار هاته گوهارتن و هه تا نوکه ژ ب ئه و بزاف هه را به رده وامه و که له ک ب کیمی میدیا کوردی یا شیای خو ژ کیشه و ئاریشیت جفاکی بدهت و خو لی بکه ته خودان.

ئه رکیت میدیایی ل کوردستانی:.

زیده باری کارئ سه رپشک یئ میدیایی کو خو ژ (نوجه، راپورت، رپورتاژ، گوتار، شکل گرتن، قهید کرن و ... هتد) پیک دهیت د هه مان ده مدا میدیایی هنده ک ئه رکیت دیتر ژ دکه فنه سه ر کو ئه و ژ

گهلهك وهستیانی بینی. بۆ بیژهریی چ خالهك یا گرنهك:

۱. فیان و ههز ژیکرن.
۲. بریاردان و دهست بکاربوون.
۳. راهینان، راهینان، راهینان.
۴. خاندن، خاندن، خاندن.

پینگاڤیت پیدفی:.

۱. زاراف: ب هه زارافهکی که نالی راگهاندنی وهشانا خو دکهت و توژی ب وی زارافی د ناخفی، دڤیت ته ب تمامی دهستهلات ل سهر چاوانیا گوتنی د وی زارافی دا هه بیت.

۲. ناخفت بی هه بوونا چ دهنگهکی، ئان په یقهکی: مه بهست پی ئه و په یقیت وهکی (... ئم ... ئه ... ئی ... هتد) لهورا دڤیت خو ژ ئان گوتنان بدهنه پاش.

۳. باش بکارئینانا بیهنه لکیشا ئی: دهیته زانین کو قوناغا بیهنه لکیشانی ل سهر دوو پشکا پارقه دبیت، هه لکیشان و دانه فهیا هه ناسی، لهورا دڤیت بزانی کاننی دئ ل سهر کیژ په یقی راوهستی و دئ ل کیژی دهست پیکهی.

۴. تونا دهنگی: ئه فه خاله کا بهیزه بو سه ریخستنا بیژهرهکی باش، لهورا دڤیت روژانه تونا دهنگی

نافا وان سازیییت میدیایی دا کار دکهن، ل وان وهلاتان لهشکهرهک ژ کهسیت شههرهزا د نافا میدیایی دا کار دکهن، بییت بیافی جفاکی دڤیت شههرزییت وی بیافی بن، بییت کو د بیافی شانوین دا کار دکهن دڤیت شههرهزایی و زانابوون د وی بیافی دا هه بییت، لهورا ل وان وهلاتان بزافا راگهاندنا ئازاد جهی خو گرتیه.

چاوا دی گه نهجک شیت رولی خود نافا میدیایی دا بینیت:.

گهلهك كهس هه نه كو دخازن روژهكی ژ روژا بینه روژنامه فان و جهی خو د نافا بیافی روژنامه فانیی دا فه بینن و بینه کهسهکی ئافاکه ر د نافا سازیا خو یا راگهاندنی دا، هندهك دخازن بینه په یامنیتر، و هندی ژی دخازن بینه نوچه ساز و بیژهر و هند ژی دخاز بینه وینهگر و ... هتد، لهورا دئ ب کورتی باس ل سهر وان خالان کهین بییت پیدفی بو کهسهکی کو ههزا بیژهریی هه بییت.

دڤیت دهستیکی تو بزانی کو بیژهری دڤیت ل دهستیکی بوته پایه کا شانازی بیت، نهك وهکی فه رمانبه رکی رهفتار و سه ره ده ری دگه ل وی کاری دا بکهی، چونکی هه تا کو د نافا تاقیکرنا بیژهریی دا سه ره فتنی قه دبکهی دئ

میدیاکار و پیشکشکارا نافدار ئوپرا و وینفری

هیز و هزرا گه نجانغه، ل دویف هندهک راپورتیت ریکخستیا یونسکو رۆژ بۆ رۆژی رۆژنامه فانیان نه مازه جهی ل رۆژنامه فانیان گشتی لق دکهت و جهی ژێ دگریت و نهف رۆژنامه فانیان ژێ د بۆ دوو تایان پارقه دییت: تیک ژ وان، چاپه مه نییت گشتی کو هه می ته خیت جفاکی دناف خۆدا دبینن و چاپه مه نیا بۆ ته خه کا جفاکی دهیته ته رخانکرن.

پشتی کو سنعه تکارین جهی خو ل سهر ناستن وه لاتان گرتی و بویه خالا به رهف پيشبرنا بیافن میدیای، تیدی ده زگه هیت میدیای بۆنه ئالافه ک ژ بۆ پیدان و پارقه کرنا پیزانیان ل سهر ملیونان خه لکی ل ته فاهیا دونیای و بازاری خۆ دنافا گشت بازاریت دیتر دا زیده تر به رف پيشبرن و نه فرۆ دونیا ب ته فایای یا ب میدیای و سازیت راگه هاندنن فه مزیله.

خو تاقیکه ی داکو بزانی دئی چاوان و ب تیک ناستی نوچه یی خۆ خوینی. ۵. کونترۆلکرنا ناخفتنن: مه رهم ژ فی خالی نه وه کو دقیت که سی بیژهر باش نوچه یی بخوینیت داکو بشیت ب باشترین رهنگ کونترۆلی ل سهر نوچه ی د ده ما پيشکیشکرنن دا بکهت.

کاریت پیدقی بییت کو دقیت رۆژنامه فانیان سهردهم گافان بو به افیژیت:

تیک ژ وان کاریت کو دقیت نه فرۆ رۆژنامه فانیان سهردهم گافان بۆ به افیژیت ل کوردستان، پینگافه بۆ به رهف رۆژنامه فانیان تایهت و ب تایه تر رۆژنامه فانیان گریدای ب هه ز و فیان و شیان و

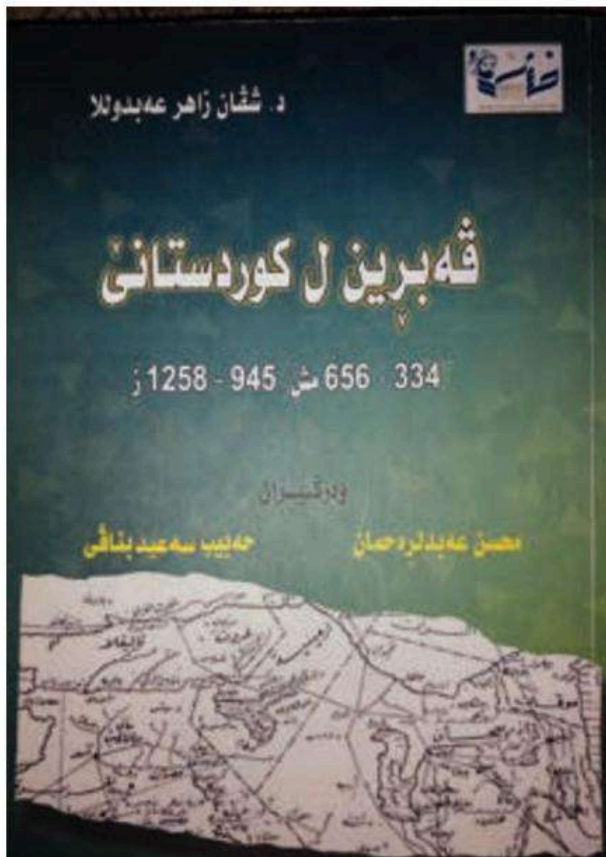
ژیدهر

۵۰۵، هه ولیر ۲۰۰۶.
 * سمکو جهباری، کوی به ره مه کوردیه کانی جه بار جهباری شه هید و نوسهر، چاپخانه ی شقان، له بلاوکراوه کانی وه زاره تی رۆشنیبری- به ریوه به رتیستی گشتی چاپ و بلاوکردنه وه، سلیمانی ۲۰۰۴.
 * وه سفی هه سه ن ردینی، تیزگه و ته له فزیوتیت کوردی ۱۹۳۹-۲۰۰۲، چاپ به ریوه به رایه تی چاپخانه ی رۆشنیبری/هه ولیر، چاپا تیکن، وه زاره تی رۆشنیبری به ریوه به رایه تی گشتی چاپ و رۆژنامه گه ری و دابه سکردن و بلاوکردنه وه، هه ولیر ۲۰۰۵.
 * هه لی عه بدولره حمان، هونه ر و کارامه یی کارکردن له رادیو و ته له فزیوتن، و کاروان مه مه د، چاپخانه ی موکریان، چاپا تیکن، خانه ی موکریان بۆ چاپ و بلاوکردنه وه، هه ولیر ۲۰۱۳.
 * یدالله گودرزی، رادیو رسانه رویا پرداز، چاپ اول، انتشارات صدا و سیما جمه وری اسلامی ایران، تهران ۱۳۹۳.
 * کوفان حسین، نیومیدیا و دو ما هیکا جه ما وه ری، کوفارا هیزا، هه ژماره ۲، ۲۰۱۱.
 * ده مه مید جاعد الدلیمی، کۆمه لناسی راگه یاندن، و: مه مه د عه بدوللا که لاری، چاپخانه رۆژه لات، چاپا تیکن، ده زگای توژی نه وه و بلاوکردنه وه ی موکریان، هه ولیر ۲۰۱۱.
 * جه میل ئوگوز، رۆژنامه گه ری و پیفاتی و ئی یین سه ره کی، به ره فه فکرن مه مه د مه لا هه مدی، چاپخانه هاوار، ژ وه شانین سه ندیکا رۆژنامه نفیسین کوردستان/ لقی ده وک، ده وک ۲۰۰۶.
 * هه فال ناس، رۆژنامه فانیان، چاپخانه جه جی هاشم، چاپا تیکن، ده زگه ها سپیری یا چاپ و وه شانن، هه ولیر ۲۰۰۶.

* مه مه د عه بدوللا که لاری، جیهانگیری میدیا، چاپخانه خانی، چاپا تیکن، ده زگای توژی نه وه و بلاوکردنه وه ی موکریان، ده وک ۲۰۰۹.
 * هه سه ن شه هید، هونه ری بیژهری له رادیو و ته له فزیوتن، و: باست هه مه غه رب، ده زگای چاپ و په خشی سهردهم، ۲۰۰۲.
 * مه مه د فه ریق هه سه ن، ده سه لاتی چواره م، چاپخانه وه زاره تا ره وه شه نیبری، چاپا تیکن، هه ولیر ۱۹۹۸.
 * شترکو جه بار، راگه یاندن... به ره جه سه کردنی سه ته می ئایدیۆلۆژی، چاپخانه ی بیانی، کومه له ی روناکیبری و کومه لایه تی که رکوک، ۲۰۰۶.
 * دیوسف محن دین، راگه یاندن، و: سه لام که ریم، چاپی سه یه م، بلاوکراوه کانی کۆمه له ی بانگه واز و روناکیبری ئیسلامی کوردستان، سلیمانی ۲۰۰۳.
 * جۆن ل. هاتلنک، نه خلاقی رۆژنامه نووسی، وه رگیری کوردی مه م بورهان قانع، چاپ ئۆفسیتی قانع، چاپا تیکن، سلیمانی ۲۰۰۴.
 * هه کار عبدالکریم فندی، تیکه هه کن یاسایی بۆ رۆژنامه فانیان، چاپخانه هاوار، رتقه به ریا چاپ و به لافکرنن ل ده وک، ده وک ۲۰۱۲.
 * عبدالعزیز محسن عبدالکریم، ئافا کرنا که سایه تیا گه نجان، چاپخانه خانی، چاپا تیکن، ده وک ۲۰۱۱.
 * شوان ئاده م نه یقه س، کورد و پرۆسه ی راگه یاندن، چاپ یاد، چاپا تیکن، له بلاوکراوه کانی به شی چاپ و بلاوکردنه وه ی رادیو نه وا، سلیمانی ۲۰۰۵.
 * ده مه غید سه پان، ژانره کانی رۆژنامه وانن و میژوو ی چاپخانه ۱۴۵۰-۱۵۰۰، چاپخانه ی وه زاره تی په ره وه ده له هه ولیر، چاپا تیکن، له چاپکراوه کانی کۆری زانیاری کوردستان، هه ولیر ۲۰۰۵.
 * ده سه پان، ئازانه کانی ده نگوباس، چاپا تیکن، بلاوکراوه ی ئاراس ژماره

سه ربوره‌کا وه‌رگیرانی

محسن عه‌بدلرحمان

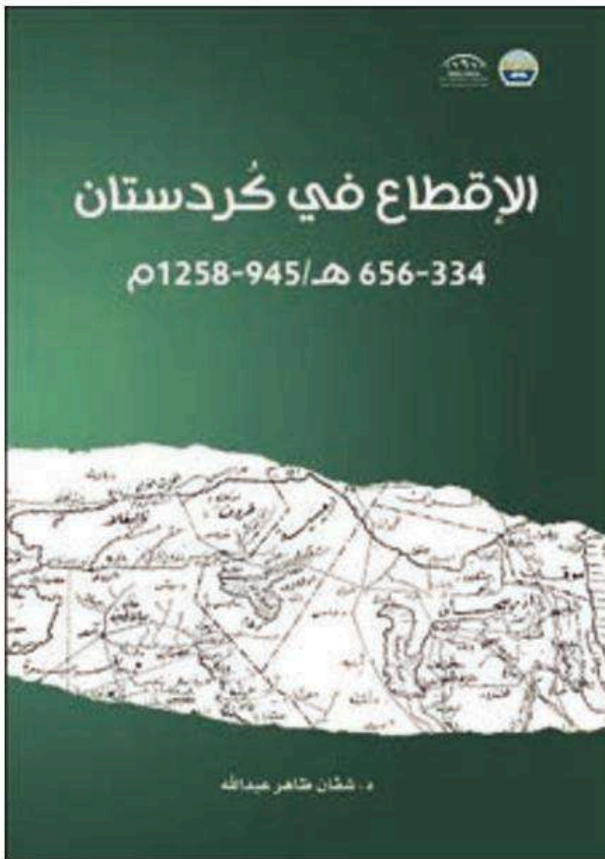
ببینم فه‌کۆلینه‌ک رژد ل‌دور بواره‌ک هۆسا هه‌ره گ‌رنگ، ئه‌وژی بوارێ ئابووریه‌ک! له‌ورا ب‌خۆشی من وه‌رگرت وداکه‌فتم باخچه‌یی کولیژی کو هه‌فپشکی من (حیب سعید بناقی) ل هیشیا من بوو، ئه‌وژی گۆتی من سه‌ربۆرا نفیسین و وه‌رگیرانی نینه، له‌ورا پیدفیه‌ تو هاریکاریا من بکه‌ی و دی ته وه‌ستینم. من گۆتی ئه‌فه په‌رتووک کو چار پشکه، ئه‌وا بو بسانه‌ی و خۆشتر وه‌رگیره و یا دی دگه‌ل پشه‌کی

زانینگه‌ه(زانکو) ژ کومکرنا زاینی هاتیسه، ئه‌و کانیا زانست و زاینی یه و زاین و زانست ب‌زمانی ده‌رپرین ژێ ده‌یته‌کرن و گه‌هاندن، ئه‌فه سه‌ربۆره‌کا که‌سییه‌ کو ل‌سالا دوماهیی ل‌کولیژا په‌روه‌ده‌یا بنیات پشکا میژوووی و ه‌کو تیتال، ژ من هاته‌ داخوازکرن فه‌کۆلینا ده‌رچوونی دروستبکه‌م، خۆشبه‌ختانه‌ ئه‌ز و سه‌یدایی هیژا (حیب سعید بناقی) د‌به‌ره‌ه‌فکرنا فه‌کۆلینا دا هه‌فپشکبووین، به‌لی پستی دان و ستاندنی دگه‌ل سه‌یدایی (حیب سعید) ی ب‌ریککه‌فتن ئه‌ز چوومه‌ لای د. شقان زاهر و من گۆتی: بابه‌تی ژ مه‌ هاتیسه‌ داخوازکرن، بابه‌تی ئه‌ترنیتی یه و بده‌ه‌ به‌رپه‌ران دی وه‌رگیرینه‌ ئه‌زمانی کوردی، هوین ژ دی مه‌رکه‌ی دهنه‌ مه‌ و بابه‌تی هافیزن، چنکو تنی بو مه‌ری یه!

دکتوری گۆت فێچا ته‌ بابه‌ته‌ک هه‌یه؟ من گۆتی ل‌شوینا بابه‌ته‌کی بيمفا مه‌ دقیت کاره‌کی مفادار بو مه‌ و په‌رتوو‌کخانه‌یا کوردی بکه‌ین، ماسته‌رنامه‌یا ته‌ یا بناقی (الم‌ل‌ک‌ الاعظم - عه‌لی کورێ سه‌لاحه‌دینی ئه‌یوبی) دی وه‌رگیرینه‌ زمانێ کوردی؟

وی ده‌می نامه‌یا دکتورایی یا بناقی (الاقطاع فی کوردستان) یا به‌رده‌ستبوو، ئینا گۆت ل‌قی بئیره، ب‌راستی بو من بابه‌ته‌ک نوی بوو، چنکو هندی من به‌یستییه‌ تنی ئه‌م ل‌دور میژوو‌یا سیاسی و له‌شکریا کوردستانی دخوینن، ئه‌فه جارا تیکییوو

تشتی بو من گرنه و بالکیش ئەف دکتورانامه کو
 قه کۆلینه کا گرنه بو خویندکاران و ژێدەرە گرنه
 بو قه کۆلەرەن، مه دوو خویندکاران بئ بهرامبەر
 وه رگیڕا، بیی چ هاریکاریه کئی بو زانکۆیا دهوکی
 کو بودجیا خو یا هه ی، دده مه کیدا پتیا بابه تین
 خواندنا مه ب (ملزمه) یان بوو، ئه رێ ئە گه ر
 سه یدایی هه ر بابه ته کئی خویندکاره ک راسپاردبا کو
 بابه تی وی بکه ته کوردی، دا نها بابه تین خواندنێ ل
 زانکۆیا دهوکی هه می ب کوردی بانه، دا ئاسانکاری
 بیت بو سه یدای و خویندکاران و خزمه ته کا مه زن
 بیت بو ئە زمان و په رتوو کخانه یا کوردی یا هه ژار
 و پشتگۆه ئیخستی.

تنی شاشیه ک ته کنیکی د چاپکرنی دا چیبوو، ئەوژی
 نافئی هه فکاری من، ل شوینا (حیب سعید بنافی)
 ب شاشیه ک نه بده ست هاتییه (حیب حسن
 بنافی)!

و پاشگۆ و... خه ما من، ب راستی د ده مه کئی
 گۆنجای دا مه وه رگیڕان ب دویماهی ئینا، راسته
 گه له ک یا بزه حمه تبوو، چنکو زاراقیت ئابووری
 دبه رده ستنه بوون و ئەفه پیدقی ب پرسیارکرنی یه
 ژ که سین شاره زای ئە زمان، ئەفه ژبلی ئاسانکارییا
 فه ره نگان.

کولیژ بدویماهی هات و مه ئاهه نگا ده رچوونئی
 گیڕا، لی په رتوو ک ما دده ست مندا، دوو جاران
 من پیندا چوون تیدا کر، کو هه نده ک په یف د
 گۆهارتن و رسته راسته کرن، لی په رتوو ک تا چاپ
 نه بیت، هه ر وه کو له شه کئی بی گیانه و ئەز ل
 هیثیا ده لیقه یه کا چاپکرنی بووم، چنکو ده لیقه
 یا چاپکرن مزاره کا هۆسا ئە کادیمی یا کیمه،
 ژبه رکو بابه تی په رتوو کئی تایه مه ندی هه یه ژ
 لایی نافه روک و ده می فه کۆلینئی. په رتوو ک ژ چوار
 پشکان پینکھاتییه، پشکا ئیکی ژ چوار ده رگه هان،
 لدور فه برین وه کو زمان و تیگه ه و فه برین
 د جفاکئی ئیسلامی دا، پشکا دووی ئه وژی
 چوار ده رگه هان بخۆفه دگریت و یا تایه ته ب
 هه ری کوردستان پینکدینا و سه رده می بوه یه بیان.
 و پشکا سیی دوو ده رگه هن پینکدین ژ دیار بوونا
 سه لجوقیان و فه برین وان ل کوردستانئی، لی
 پشکا پینچی و دویماهی پینچ پشکن و فه برین
 خه لیه یین موسلمانان و ئە یوبیان و ئە تابک و
 خه وارزمی و مه گۆلان بخۆفه دگریت.

خۆشبه ختانه پشتی سی سالان ژ وه رگیڕانی
 ده لیقه چاپکرنی ل نافه ندا خانی یا رهۆشه نبیری
 و راگه هاندنئی - پشکا رهۆشه نبیری، ب هژماره یا
 وه شانی (۱۳) هه لکه فت، کو وه رگیڕانا من و
 سه یدایی (حیب سعید بنافی) بیته په رتوو ک و
 جهی خو د ناف په رتوو کخانه یا کوردیدا بکه ت،
 ئەوژی په رتوو ک ب قه لافه تا نافچی ب - ۳۲۸-
 به رپه ران و دیزاین (ناجی به ده ل) و به رگی وئی ژ
 دروستکرنا باشنقیس (عادل حاجی).

به‌رئینانا ئیکسه‌را بیانی (FDI) د هه‌رێما کوردستانیدا

ئاراس وه‌لید

بزاڤکرن بو دیتنا ریکتیت پیشکه‌فتی بو زیده‌کرنا ریزا به‌رئینانی د که‌رتیت جودادا، هه‌روه‌سا پشتی شه‌ری دونیایی یی دووی به‌رئینانی ب ریزه‌یه‌کا بلند کینجا خو کره‌سه‌ر وه‌رارا ئابووری یا وه‌لاتان ل دونیایی، نه‌مازه وان وه‌لاتیت گرانیا خو دێخنه‌سه‌ر به‌ره‌ینانا ئیکسه‌را بیانی بو پیشکه‌فتنا وه‌لاتی.

پشی سال ۲۰۰۳ و هه‌رفتننا رێما به‌عس ل ئیراقی، هه‌رێما کوردستانی ژ لایی جفاکی، سیاسی و ئابووری پیشکه‌فتن بخو فه‌دیت، ئەف پیشکه‌فتنه‌بو ئەگه‌ره‌کی سه‌رپشک کو چه‌ندین وه‌لاتیت دونیایی به‌ریخو بده‌نه هه‌رێما کوردستانی و به‌رئینانی د که‌رتیت جودا دا بکه‌ن.

هه‌روه‌سا پشتی ده‌ره‌که‌فتنا قانینا (هه‌ژمار ۴ سال ۲۰۰۶) قانینا به‌رئینانی ل هه‌رێما کوردستانی، ئەگه‌ره‌کی سه‌رپشک بوو بو بلند بوونا ریزا به‌رئینانی ل چه‌ندین که‌رتیت جودا دا، ژبه‌رکو دفی قانینی دا چه‌ندین پالده‌ر تیدا دیار کرن ژبو وان کومپانی و

پروسه‌یا دنقه‌گه‌ریی (جیهانگیری) بویه‌ نه‌گه‌ری کیمکرنا ئاسته‌نگان ل نافه‌را ده‌وله‌تاندا و هه‌ر دوی ده‌میدا بویه‌ پالده‌ری نیقده‌وله‌تی بو‌فه‌گوه‌ازتتا سه‌رمایی پاره‌ی، پشتی سالیت ۱۹۹۰ دا، به‌رئینان ب ئاوایه‌کی به‌رجاڤ زیده‌بویه‌، نه‌خاسمه‌ ده‌ره‌که‌فتنا سیاسه‌تیت گری‌دای ب به‌رئینانی فه‌ ل وه‌لاتیت تازه‌ پیگه‌هشتی و ده‌ریخستنا پالده‌ران بو زیده‌کرنا به‌رئینانی. هه‌روه‌سا به‌رئینانی کینجا خو یا هه‌ی ل سه‌ر چه‌ندین مزاریت ئابووری ییت جودا جودا دا ژوان وه‌رارا ئابووری، ئەگه‌ره‌کی سه‌رپشکه‌ بو نه‌هیلانا هه‌ژاریی ب ریکا په‌یداکرنا ده‌رفه‌تیت کاری، پیشکه‌فتنا بازرگانی و ژینگه‌ها پیشکه‌ریی د ده‌وله‌تیدا. کینجا به‌رئینانی ل وه‌لاته‌کی بو وه‌لاته‌کی دی یا جودایه‌، دسالیت هه‌شتی و نوتان دا، دسه‌د سالییا بووریدا دونیایی دا ب ته‌فایی خه‌رجییت به‌رئینانی ب ئاوایه‌کی به‌رجاڤ بلندبۆینه، هه‌روه‌سا حکومه‌تان و که‌رتی تایه‌ت و خودان ده‌سه‌هلان د دونیایی دا

ئەمنی ئەگەرەکی سەرپشکە بۆ کیمبۆنا بەرئینانا ئیکسەرا بیانی د هەر وهلاته کیدا. ل ساللا ٢٠٠٦ تا ٢٠١٩ وه‌بەرئینانا راسته‌وخو و نه‌راسته‌وخو ل هەرئیمما کوردستانی دا ب قه‌باری ٥٠ ملیار دولار بوینه.

د چه‌ندین قه‌کولینان دا دیاربۆیه به‌رئینانا ئیکسەرا بیانی کینجه‌کا باش یا ل سەر ئابووری هەرئیمما کوردستانی هە. به‌رئینانا ئیکسەرا بیانی ئەگەری پشکەفتنا ژیرخانا ئابووری یا هەرئیمما کوردستانی یه، هه‌روه‌سا ئەگەری وه‌رارکرنا به‌ره‌می گشتین نافخوی (GDP) یه. زیده‌بۆنا ریژا به‌رئینانا ئیکسەرا بیانی ئەگەرەکی سەرپشکە بو نه‌هیلا نا هه‌ژاری و زیده‌کرنا دهره‌تیت کاری د هەرئیمما کوردستانیدا.

حکومه‌تا هەرئیمما کوردستانی کومپانییت نافخو و بیانی نه‌چار بکه‌ت ریژا پالیت خومالی پتر بن ژ ییت بیانی. مفا وه‌رگرتن ژ شاییت پالیت خومالی. بیما دارای و بانکی باشتری بکه‌ت داکو به‌رئینانی بیانی ترس لده‌ف په‌یدانه‌بیت ژبو سه‌رمایه و فایدی خو. زیده‌کرن و باشتکرنا پالده‌ران دی بیته ئەگەری زیده‌بونا به‌رئینانی. جه‌گرایا ته‌ناهیانا نافخوی دی بیته ئەگەرەکی سەرپشک بو زیده‌بونا به‌رئینانی. نه‌چارکرنا به‌رئینه‌ری بیانی بو قه‌کرنا خولیت فیکرنی بو زیده‌کرنا شه‌هره‌زایی ل ده‌ف پالی خویی. هه‌روه‌سا بو پتر راکیشانا وه‌به‌ره‌ینه‌ری بیانی پیتقییه حکومه‌تا هەرئیمما کوردستانی گرنگیی ب چه‌ندین پالنه‌ران بده‌ت و پتر په‌ره‌ی پی بده‌ت وه‌کی پالنه‌رین سیاسی، کومه‌لایه‌تی، ئابووری، نه‌بوونا قورخکاری، و نه‌رزانیا کرییا کریکاران.

که‌س و ده‌وله‌تیت به‌رئینانی د هەرئیمما کوردستانی دا دکهن ژ وان پالده‌ران لیبۆرینا باجا گومرکی ل سەر وان تشتیت ژ دهره‌قی هەرئیمما کوردستانی د ئینن ژبو به‌رئینانی، ته‌رخانکرنا عه‌ردی، هه‌روه‌سا چه‌ندین پالده‌ری دی.

چه‌ندین وه‌لاتیت به‌رئینان د هەرئیمما کوردستانی دا کره‌ ژوان (ئهلانیا، میسر، ئیمارات، جورجیا، ئیران، کویت، فره‌نسا، نیوزله‌ندا، رۆسیا، سوید، سووریا، تورکیا، بریتانیا، ویلایه‌تیت ئیکگرتی ییت ئەمریکی .....هتد). ئەو که‌رتیت وه‌لاتیت بیانی به‌رئینان تیداگری ل کوردستانی د چه‌ند سالیت بووریدا (چاندن، سنعه‌تکاری، ئافاهی، نه‌فت و گاز، بازرگانی، په‌روه‌رده‌ی و ساخله‌می....هتد). لی بلندترین ریژا به‌رئینانا ئیکسەرا بیانی د که‌رتی نه‌فت و گازی دا ده‌یته‌کرن.

ل ساللا ٢٠١٥ به‌رئینانا ئیکسەرا بیانی ددونیاییدا ب کوژمی ٢ ترلیون دولاران بوو. به‌هرا هەرئیمما کوردستانی د قی کوژمه‌ی دا ل ساللا ٢٠٠٧ ب کوژمی ٧٣٥ ملیون دولاران وه‌لاتیت بیانی به‌رئینان د کوردستانیدا کره‌ د که‌رتیت جودا دا ئەف ریژه سال بو سال به‌ر ب زیده‌بۆنی قه‌ جوویه، ل ساللا ٢٠١٣ بوویه ٢ ملیار و ٤٣٢ ملیون دولار، لی ل ساللا ٢٠١٤ ژ ئەگەری په‌یدا بۆنا شه‌ری ده‌وله‌تا ئیسلامی یا ئیراق و شامی (داعش) و نه‌ ته‌ناهیانا سیاسی، ئەف ریژه کیم بوو بو ١٩٩ ملیون دولاران، ژبه‌رکو وه‌لاتیت بیانی ب ریژه‌یه‌کا مه‌زن ژ هەرئیمما کوردستانی دهره‌کفت و به‌ر ب وه‌لاتیت خو چوون، ئەف چه‌نده بو ئەگەری کیمبۆنا به‌رئینانا بیانی. ژبه‌رکو نه‌جه‌گرایا

ژێده‌ر

1. Global foreign direct investment projected to plunge 40% in 2020 | UNCTAD
2. Heshmati, A., & Davis, R. (2007). The determinants of foreign direct investment flows to the federal region of Kurdistan.]
3. Kanabi Yaba, T. (2018). Effects of FDI on Economic Development in Kurdistan Region. INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES & EDUCATIONAL STUDIES, 5(2), 195-204]
4. Sharif, R. J. M. (2017). Motivational Factors that Influence Foreign Direct Investment in Kurdistan Region. QALAAI ZANIST SCIENTIFIC JOURNAL, 2(4), 312-325]
5. باداوی، سه‌ردار (٢٠١٤) به‌رئینانی راسته‌وخوی بیانی، کتیبخانه‌ی یادگار، سلیمان.

ژ چیرۆكین غوربه تی

كوردین نه فغانستانی

محمد چهلكی

بوویه و بلندبوویه ههتا گه ههشتیه به دهنا نه سماني،
لئ ديسافه خوه ل وئ بنداھيئ نامۆ دبينيئ، لهوا
هوسا ب عه شق دادكه فيته خارئ دا ل بهر سينيگئ
ئاراميا ئاخئ بيته ئاف و بشيفكان دا بچيت و بيته
قورباني كه سكاتيئ.

يئ مژويلي خاندنئ مه و دگه ل عه فدايي ل
چيايئن سه رهه ديئ دگه پم و گوهداريا دلئ عاشق و
قه ب قه با كه وه ديئ* و كه فۆكان دكه م، من هند
گوئيوو بو هه يته هه يت و شه ماته. ژ ژوورا خوه
ده ركفتم، من ديت خۆرته كي به ژن بنلديئ نه ني
په هنيئ گه نم رهنگ، دگه ل بهر پرسئ كه مپئ كو
ئافئ وي هير (سهيدا) فلسته ر بوو وهك كي له كي يئ
راوستايه و ب هه سه ره ت ل ديئمئ ئاواره يان ديئ پرت كو
پتر ژ يوگسلافي بوون و دبه را گرنيه ك ديئمئ وي

د رۆژه كا بيدهنگ و سارا هه يشا كانوينا دووي
دا، به فر ب پاتين قه به دهاته خارئ، ئه ز
ل بهر په نجه را ژوورا خوه ل كه مپه كا ئاواره يان ل
گونديئ زايه ك ل ئه مانيا يئ روينشتييوم و رۆمانا ژ
رۆژين عه فدايي زه ينگئ يا رۆمانقيسي گۆر به هه شه
مه هه مه د ئوزني دخاند.

چ ژ هندي خوه شتر نينه هه كو دبيني به فر هيدي
هيدي ژ عه سماني د غه يدت و ژ وي بنداھيئ
ده يته خارئ دا ئاخئ ماچي بكه ت، چونكو هندي
ل بنداھيئ ميني هه ر عه شقا ئاخئ مروفي بو
خوه دكيشيت و سه ري ژ هه ر عه شقه كئ دستينيئ،
هه ر ئه ف نه ينيه سه ده مه كو مروف كي شه بچت
و ل كيدهرئ كوچكئ وي گه رم بت، هه ر چافه ريئ
قه گه ريئا جهئ ليبوويه، به فر ژي ژ ناف هنافين ئاخئ

من! دکر و گه لهک سترائین فلوکلووری ژبه دزاین و گه لهک جارا بو من دگوتن، ب راستی دهنگی وی یی خوهش بوو.

ناقئ وی خوړتی ئیسماعیل بوو، پاشی ئهم بووینه هه فالین ئیک و به حسئ دههرا مه زاری شهریف ل ئه فغانستائ کر کو پتری خه لکئ وی کوردن (کورمانجن) و ب مه سب سوننه.

ئه گهر ئیسماعیلی ئه فغانی نه بایه دا درهنگ زانم کو کورد ل ئه فغانستان یین ههین. هه لبت نه بوونا دهوله ته کا کوردی ل چاخین نافه راست وه کریه کورد بینه سوارین خه لکی (چته ب واته یا ئه فوړو) ژ بهر هندئ شاهین فارس بو پاراستنا سنوورین دهوله تا خوه کوردین دههرا روژه لاتئ کوردستانئ ژ خوئی، سه ماس و ئورمیئ، ل دههرا قوچانئ ئانکجی کرنه و هه تا نوکه ل ویرئ دژین. هه رچه نده نه یی پشتراستم لئ وه سا هزر دکه م هه ر ئه و کوردین دههرا قوچانئ کوچه ر ببن بو دههرا مه زاری شهریف.

ژ گوئا جه ماله دین ئه فغانی دهر هه ق به ریه ک کهفتنا کوردان و ئه فغانا دبیژیت: ل سالا ۱۷۲۲ تا ۱۷۳۰ کورد و ئه فغانا بزاف کریه ئه سفه هانئ داگیر بکه ن کوردان دهوروبه رین ئه سفه هانئ داگیر کرن و لئ دهر بازی ئه سفه هانئ نه بوون، هه رچه نده شیان هه بوون لئ مانه ب که له پویریقه ! پاشی دگه ل هیزین شاهئ قه نده هاری (کو وی ناق ل خوه کربوو). جه ماله دین ئه فغانی دبیژیت: ئه فغان ژ کوردان پتر باژیریوون (مه دهنی) چونکو کورد مانه ب که له پویریقه. یا سهیر ئه وه کوردان ل وی سه رده می شیان هه بوون دهسته ه لاتئ بگرنه دهست و بینه شاهین ئیرانئ لئ وه نه کرن. ل وی سه رده می ئیران د بوبه لاته کا (فه وزا) مه زن دا دبووری، به س ما که نگی کوردان مفا ژ کاودانان دیتیه و چه پانديه دبه رژه وه ندا خوه دا هه تا کوردین قوچانئ وی هه لئ ژ دهست نه دهن!

دگریت. وی گافئ من خوه ل جهئ وی دیت هه کو (هیر) فلسته ری ئه ز ئایمه قئ که مپی هه مان سیناریو یی نوکه بوو دئ بیژی نفیسه ره کئ وه کو به لزاکی نفیسیه. وه سال من کوم بیوون دابیژی ئه ز مروقه کم یی ژ هه ساره کا دن هاتیم. که مپین ئاواران ههروه کو رومان نفیسن ژیهاتی به ختیار عه لی دبیژیت که مپیه که وه کو که مپیا ئه فاسانه یا نوحی ژ هه ر ره نگی و ئتن و نه ته وه و تاییفه کئ تیدا هه نه و هه موو زی ژ نه بوونا دادپه روه ری و هه قه ژراندن و دیموکراتیئ، وه لاتین خوه هیلانه و ل بنه کوفکه کا ته نا بو خوه و زارو کین خوه دگه رهن.

ئه ویئ ئه لمانی باشر ژ مه دزانی هیر (سهیدا) فلسته ری بانگکری و میهفانئ نوی مه دانیاسین. هه لبت ل که مپان سه رشوو، لینانگه ه و هه تا ژوو رین نفستئ یین گشتینه و دقیت مروف یی ب هه دار بیت، نیقه کا شه ر و هنگامین ل که مپا روو دده ن سه را سه رشوو و لینانگه هینه.

جهئ میهفانئ نووی هاته دهستنیسان کرن و هیر فلسته ر چوو. میهفانئ پرسیا را ئیرانی و ئه فغانیا کر کانئ ل قئ که مپی هه نه (هه لبت ب ئینگلیزی ناخفت)، ئه قین یوگسلافی چ ژ ئینگلیزی نه دزانی و هه موو ئه ویئ ل بلوکئ سو فیه تا به ری دهاتن کیم که س هه بوون ب ئینگلیزی بزائن لهوا وان بانگی من کر کا میهفان چ دبیژیت؟ ب به رقه چووم من گوئئ ناقئ من محمه ده و کوردم. بئ هیرقه و ویقه که نی و گوئ: تو کورمانجی؟ من گوئئ به لئ ما تو ئه فغانی ئان کورمانجی؟ گوئ: ئه ز ئه فغانم به س پیچه کا کورمانجیئ دزانم، جیراتین مه کورمانج بوون و ژ وانا فیری کورمانجیئ بوومه، هه لبت پیچه ک دزانی و تیرا دانوستاندنئ نه دکر، لئ هه ر چه وان بت بو من پرسه کا نوی بوو کو بزنام کورد ل ئه فغانستائ هه نه، ژ هه موویئ خوه شتر گه له ک سترائین کوردی یین هه قه رخ دزاین و گه له ک هه ز ژ سترانا: ل گوندئ مه داوه ته زهینی زهینی زهینه با

ئهستونیا ژ وهلاتهکی پاشقه مایی بو پیشهنگا وهلاتیت ههژمارهیی

علی حفظ الله

ئهزمونهک ژ ههژی چاقلیکرن ومفا ژئ وهگرتنئ

دونیا یئ...

ژ بهر هندهک شاشییت مهزنییت سیاسی وسهرکیشییت وهلاتی و ههفرکیییت نافخوی و دونیا یئ، مهزنترین وهلاتئ دونیا یئ (ئیکهتیا سوڤیهت) کو پارچهکا بهرچاڤا ههردوو کیشوهریت ناسیا و ئوروپا بخوفه گرتبوو و ژ (۱۵) وهلاتیت کوماری پیکدهات، ل سالا ۱۹۹۱ئ ههلوهریا و ههر ئیک ژ وان گه ل وهلاتان سهبرخویا خو راکه هاند، دهولهتیت نوی پهیدا بوون و ئیک ژ

ژ سفرئ دهستییکریت، ئان ژیرخانهک و ئافه دانئ و سازی و داموده زگه هییت میری تا راده کی هه بن بو بریقه برنا وهلاتی، ههتا ته گهر دره وشه کا لاواز ژئ دابن، ئیراده یا پیلایی و حهزا ناگروکی و دلسوزیا ژ دل، شیان ل هه یاما (۳۱) سالان وهلاته کی بکه نه پيشکه فتیرین وهلات دبیافی هه ژماره کرنئ (الرقمنه) (ئه لکترونی) هه تا کو ئیدی جهئ بهرتیلا و گهنده لیئ نه مای و قانین بویه سهروه، ئه فجا بو ژ ئیکه میت

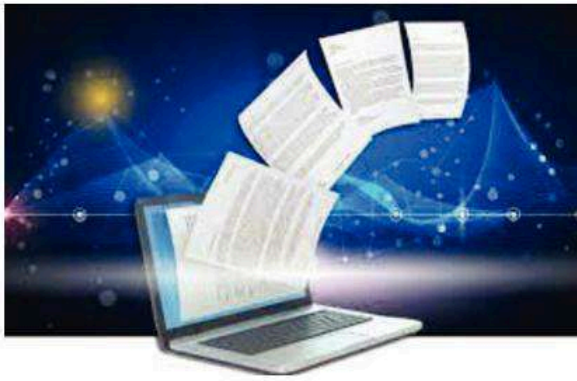
ئەستونیا دایە ھاریکاریەکا مەزن ب شیرەت و ئەزمونا خو پیشکینشی ھەر وەلاتەکی، بەلکو تەفایا دنیایی بکەت، ھەتا گەشتیە وی ئاستی کو دەمی تو د گەریانەکیدا ب ریئا شەمەندەفرەکا بەز، ئان ل کلینیکەکا نوشاری، تو دشیی ھەتا پاسەپورتا خو نوی کە ی و ھەمی بەلگەیان ئیمزایکە ی، ھەتا کومپانیەکی د چەند خولەکان چیکە ی، بی روتین و بارەکی کاغەزا و فی ژوری بۆ یا دی، ژ بلی مارەبرینی و کرین و فروتا ئەرد و خانیا کو دخازن خودان بخو ل وی جھی بەرھەقبیست بو چەند خولەکیست کیم، تو دشیی ھەر کار و کریارەکا دی ب ریئا حکومەتا ئەلکترونی بریقفەبە ی، ھەتا ئاگەھداربوون ل سەر رەوشا زاروکیست خو ل خاندنگەھان، ئان دانا خویکان ب ریئا ئنتەرنیستی و راجییتی نوژداری و فەرژیتی شروفەیان و ھەتا داخازا مانەفە یە (اقامە) بو بیایان، ھەمی ب ریئا ئنتەرنیستی یە، ئانکو ۹۹٪ شول و خلمەت ئەلکترونینە.

ب راستی، فی وەلاتی دیارکر کو ھەر گەل و نەتەو وە مللەتەک ب بیروباوەر و دلسۆژی و خوراگریی دشیت موعجیزا دروستکەت.

ئەگەر بیژین ئەستونیا شورەشەک بنافی حکومەتا ئەلکترونی راگر نابیتە پەسنەکا ب زیدەگافی، بەلکو راستیەکا بەرچاڤە و ھەتا بۆیە جھی پەیدا بوون و ھەرازا گەلەک کومپانییست بەرنیاس دفی بیافی دا کو گەشتینە بازا جیھانیی و (۴) ژ وان گەشتینە

وان ئەوا ب نافی ئەستونیا.

ئەگەر خوشبەختیا ئەستونیا بیت کەفتیە ئوروپا و یا دروپیچکری نەبیت ب دوژمن و گەلیت پاشقەمابی کو دەستکاریی بو خرابی ل بکەن، ل بیگومان ئەو تازە ژبن زۆرداریا کومۆنیزما سەرکوتکار و سیستەمەکی شکەستی ئینای دەرکەفت و بو میراتگری فەرژیت وان سیاسەت و شکەستن و گەندەلی و خرابییت ھەمی بۆ ھەیما چەندین دەھیت سالان، ری وەسان یا فەکری و بساناھی نەبوو ل پیشیا حزب و ئالیست سیاسی و سەرکیش و کاربەست و ھەتا وەلاتیان کو ھەر ئیکسەر و بساناھی دەست ب پیشکەفتنی بکەن و بگەھنە ئاستی وەلاتیت دی بیت و ئوروی، ل بەلی ئەوان ب تەناھی و پشتراستی پیئگاف ھاڤیتن.. ب ژیری ئەو قوناغا ھەستیار دەرباسکر و ھەر ئیکسەر کەفتە سەر ریئا دروست و دویر ژ ھەفرکیست دژواریت حزبی و ھان بۆ چەکی نەھا تەبرن، لەوما ھەر زوی کەفتە کاری پیشقەبرن و ھەراری، ھەتا گەشتیە گوپیستکی و نوکە پشتی بورینا (۳۱) سالان شانازی ب پیشقەچوون و ئاستی خو دبن و ھەفرکیەکا دژوار دگەل پیشکەفتیرین و مەزنتین و پر سامانترین وەلاتیت دنیایی دکەت. ئەستونیا بریار دا و بۆ یا ئیکلی دنیایی د خو فەگواستنی دا بو ژمارەیی (الرکمەن) و خلمەتیت زیرەک و بزاف دەرەدەوامن چ خلمەت نەمین ژدەرڤە ی خلمەتا ئەلکترونی، ئیدی کارکر ب کاغەزی کیمکەت ھەتا دگەھیتە ریژا سفری، ژبو کیمکرنا خەرچییان، نەھیلانا روتینی، بنبرکرنا گەندەلی، ب ھەمی ئاویانڤە، ھەر ژ واستەیی و بەرتیلا، ھەتا دگەھیتە تەزویری، ریگرتن ل پاونکرنی (احتکار)، نەھیلانا کومپانییست ب ناڤ ئاسانکار و... ھتد. ژ سفری دەستپیکر، بەلی گەلەک قوناغ برین دیبافی حوکمداریا باشدا د پیشقەچوونا ئابوریدا.. و نە ھەر تنی ئەو، بەلکو دەمی بەحس ل چارەییست ھەژمارە یی (ئەلکترونی) دەھیتە کرن دشاییت

مینا گاز و غازا، به‌لێ ئەو چەند نەبو ریگر د رێیا پیشکەفتنا وه‌لاتی و خوشکرنا وه‌لاتیان دا. یا ژه‌ژی ئافری پیدانی ئەوه کو وه‌زیری ئیکێ یی به‌ری (تافی رویفاس) د دیداره‌کی دا گوته: «ل درێژایا سێ سالی ت من د ئەوی پوستی دا، ئیکانه جار یا کو من حبر بکارینای ژبو ئیمزاکرنی ئەو بو ده‌می پهرتوکه‌ک من ئیمزاکری ل پیشانگه‌ها پهرتووکان و من چ یاسا ب پینقیس و حبری و کاغزا نه‌ نقیسینه.»

و ل سالا ٢٠٢١ی و تنی ژبه‌ر گنده‌له‌کا تنی و نه‌ ل وی راده‌ی یا مه‌زن و نه‌ وی بخو کریت، سه‌روک وه‌زیران (راتاس) ده‌ست ژکار به‌ردا پشتی پولیسان و ئاسایشا ئەستونیا توه‌مه‌تا گونه‌هباریی ئاراسته‌ی پیتج که‌سان ژ پارتا وی کری و ژ وان ئەمینداری گشتین حزبی و شیره‌تکار و وه‌زیرا دارایی، ب تومه‌تا تاوانیت گنده‌لیی کو رۆل هه‌بۆیه د چەند (صفقات) یت نه‌ شه‌ری دگه‌ل سه‌رمایه‌داره‌کی. بیگومان سه‌ربۆرا ئەستونیا وی چەندی دگه‌هینیت کو چه‌وا دشاییت هه‌ر نه‌ته‌وه‌ و ده‌وله‌ت و هه‌ریمه‌کی دایه‌ خو به‌ره‌ه‌ف بکه‌ت بو پاشه‌روژی ب شیان و شه‌هره‌زایه‌کا مه‌زنتر، ئەوژی ب پشتگه‌رمکر ب پیشکەفتنا ئەلکترونی، ژبه‌رکو چاره‌بیت هه‌ژماره‌یی (ئه‌لکترونی) ده‌اریکارن بو وه‌راری (غو) و شه‌هره‌زای (کفاءه‌) یا حکومه‌تی بلند دکه‌ت، ژبه‌ر نه‌بوونا سامانیت خوزایی مینا گاز و ره‌وشا ژ فه‌ریژا دویره‌کەفتن ژ وی ده‌وله‌تا ب خودان

بازا «یونیکورن» ئانکو ئەوێت به‌ایی وان ژ میلیاری بۆری وه‌ک «تاکسیفای» (Taxify)، و «ترانسفیروایز» (Transferwise)، و «بلایتیک» (Playtech)، و «سکایب» (Skype) - و ده‌هان کومپانییت دی بیت دریا گه‌هشتن ب ئاستیت بلند دبه‌رئینانیدا.

هه‌روه‌سا ئەستونیا سیسته‌می دادیی یی سه‌رده‌می سوڤیه‌تی وه‌سا راسته‌که‌ر کو ئیدی ده‌رفه‌ت ب جوداهیا گنده‌لیی نه‌هه‌ته‌دان و به‌رده‌وامی دا به‌ر ب پیشکەفتنا چوونا خو ل سه‌ر نیشانده‌ری دیارکرنا گنده‌لیی و ل سالا ٢٠١٨ی، ئەوا ژ ریخراوا روونی (شه‌فه‌یه‌تا) ده‌ولی ده‌رکه‌فتی و تیدا ل ریزبه‌ندا (٢٨)ی هات ژ کوما (١٨٠)ی ئابوران، وه‌ک شه‌فافترین وه‌لات و ژ هه‌میان به‌ره‌نگارترین وه‌لات بو گنده‌لیی. و ل دویف راپورته‌کا نه‌ته‌وێت هه‌فگرتی، ئەستونیا ٧٣٪ ل ریزبه‌ندا جیهانی هاتیه‌ ل پار (٢٠٢١)ی هه‌فبه‌رکر ب ٧١٪ ل سالا ٢٠١٧ و ٧٠٪ ل سالی ٢٠١٥ و ٢٠١٦.

ئه‌زموونا ئەستونیا دیبایی حکومه‌تا ئەلکترونی دا پتر ژ (٢٠٠٠) خزمه‌تان پیشکیش دکه‌ت و ب هزارا ده‌مه‌ژمیری کارێ ژ کیستی خوده‌یلت و گرانیا خو دئخه‌ته‌ سه‌ر سیسته‌مه‌کی راسته‌وخو یی باروه‌پیکری، هه‌تا وی په‌یسیکی ئیدی هه‌ر وه‌لاتیه‌کی د چرکیت ئیکیدا ژدایکبۆنا خو هه‌ژماره‌کا نه‌مازه‌ پی ده‌هه‌ته‌دان و ئەف هه‌ژماره‌ نه‌چاریه‌ (ئيجاریه‌) به‌لی دیسا وه‌لاتیان باوه‌ریه‌کا مکوم ب حکومه‌تا خو هه‌یه‌ د پاراستنا پیزانینیت واندا و ئاگه‌هداری هه‌ر تشته‌کی نه‌ و ب فی ره‌نگی بسانه‌ی ئیخستنا کاری بو ب ریفه‌برنا هه‌ر مامه‌له‌کی ده‌هه‌ته‌کر ب ریا ناسنامه‌کا ئەلکترونی یا که‌سی کو دشیت ب وی کارتی کونتاکه‌کی دگه‌ل ده‌زگه‌هیت حکومه‌تی بکه‌ت ل مال، ئان هه‌ر جه‌ی ل، بی پیدفیا هاتن و چوون و خه‌رجییت نفیسار و کاغزه‌ و ده‌مه‌کی زیده‌.

ئه‌ستونیا یا بی سامانیت سروشتی بیت بن نه‌رده

یه دخویکا باجا دهولیدا.

چیرۆکا فئی سهرکهفتن و پیشکهفتن و ناسناقن (ئه‌ستونیا هه‌ژماری) فه‌دگه‌ریت بو سهروکئی به‌ری (توماس ئەلفیس) ل سالای ۱۹۹۶ ئی و ل ژیر چاقدیریا ده‌زگه‌هی (خو هاقیتنا پلنکی) «قفزه النمر» ئەوا ژ لایئ حکومه‌تی فه‌هاتیه سپارتن ب به‌رئینانا ته‌کنولوژی و ب فئی ریکئی وه‌لات شیا پینگافه‌کا مه‌زن خو ژ بیروقرا‌تی و مه‌حسوبیه‌ت و به‌رتیل و ره‌شوی دوری‌خیت.

ژلایه‌کئ ديقه، هه‌ر زوی ئەستونیا ئەو چه‌نده زانی کو وی تئ ریزه‌کا کیم ژ ئالاف و هوکاریت راکیشانا هه‌ژماره‌کا مه‌زن ژ مشه‌ختان هه‌نه بو باکورئ به‌ستین ئوروی، نه‌خاسمه‌کو ئەو د پلا چاری دایه‌ دلیستا وه‌لاتیت کیم ئانجی ل ئورویا، و هه‌ژمارا ئانجیان به‌ر ب کیمیئ دجیت، ئەفجا هه‌زه‌ک دیت کو نه‌یا پیشبینکری، و ئەو یا ئیکئی یه‌ ل دونیایئ و گری‌دای پیشکشکرنا ئیقامه‌یا ئیفترازی یه‌ بو که‌سان.

ئارمانج ژ ئیقامه‌یا ئەلکترونی ئەوه‌کو خه‌مه‌تیت هه‌ژماری بیت وه‌که‌ه‌فی خه‌مه‌تیت، به‌نکی بیت سویرا پیشکش دکه‌ت، لئ ئەو ناسنامه‌یا هه‌ژماری یا ئیقامئ یا سنوریت نشتیمانی ده‌رباس دکه‌ت کو تئ ب (۶۴) یورویان دده‌ت، نه‌ره‌گه‌زنامه‌ و نه‌ ئیقامه، و نه‌ ده‌ستویردانا چونا دنافا وه‌لاتی دا. ب ساده‌یی ئەو ئالافه‌هاتیه‌ دروستکرن کو بشیت کاریت ده‌وله‌تی ب ریفه‌به‌ت و بسانه‌ی بیئ نه‌چاری چوونئ بیت بو ئەستونیا.

دکر په‌یدا‌بوی، چ ری ل به‌ر ده‌سته‌ه‌لاتداریت ئەستونیا نه‌بوون ژ بو دکراندنا دلسوژیا خو بو‌گه‌ل وه‌لاتی ژبلی خه‌مخوری و داهینان ورژدیئ هه‌تا دگه‌هیننه‌ کناری ته‌ناهی و پیشکه‌فتن.

پشتی سهربخویئ ژ ئیکه‌تیا سو‌قیه‌ت ل ۱۹۹۱ ئی بریار دا هه‌می سیسته‌میت که‌فن هه‌لوه‌شینیت و ژناقبه‌ت، کار ب کاغه‌زی نه‌که‌ت و ژ سفرئ ده‌سپینکه‌ت و سهرکه‌فت.

ئیک ژ ده‌رسیت مه‌زن ژ سهربو‌را ئەستونیا، دشیاندا نینه‌ حکومه‌تا ئەلکترونی به‌یت به‌رتیل کرن.

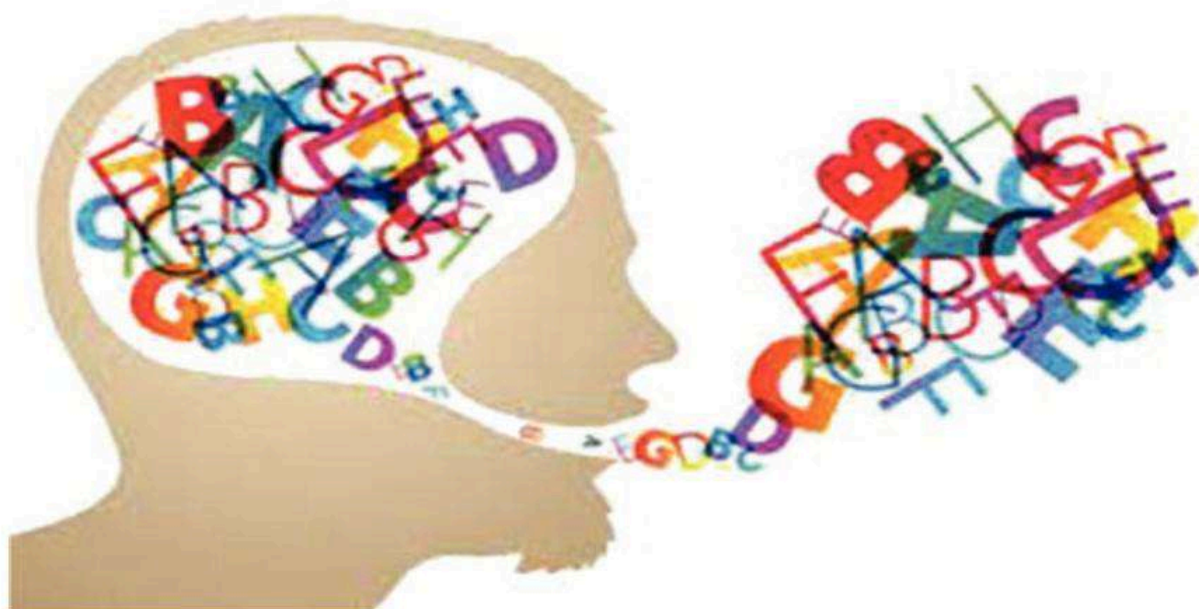
سهربو‌را مونه‌یی یا ئەستونیا ل سهر بیرمه‌ند و سیاسه‌تمه‌داریت هه‌ر (گه‌ل وه‌ه‌ریمه‌کئ) دسه‌پینیت چافخشاندنئ د پینکه‌تیت پیتفی بو دروستبو‌نا ده‌وله‌تی دا بکه‌ن، نه‌خاسمه‌دگه‌ل پیشقه‌چوونئ دبیاقئ هه‌ژماریئ دا (ئه‌لکترونی) د هه‌می بیاقیت ژیانیدا.

ل ده‌ستپینکا جاره‌کادی وه‌رگرتنا سهربخویا (۱۹۹۱)، سهرکیشیت فی وه‌لاتی مانه‌حیبه‌تی و ده‌ستگرتی، به‌لکو دۆرپینچدای ب پرسیاره‌کا مه‌زن ئەو‌ژی: دئ چ که‌ین؟ ئانکو چاره‌چییه‌؟ ده‌می خو دیتی سینگی وان که‌فته هه‌مه‌بری راستیه‌کا حاشاهه‌لنه‌گر و ئەو‌ژی وه‌لاتی وان هه‌ژارترین وه‌لاته‌ل به‌لتیقئ و نه‌قانونین و نه‌ده‌زگه‌هیت ب ریک و پیک و به‌لکو ئەوا ئیکه‌تیا سو‌قیه‌ت بو هیلای ژئ سیسته‌می بانکی و ژیرخانا ئابوری و ... هتد تشته‌کئ ویران و دەم بسه‌رفه‌چووی بو‌یه.

تئ د چاریکا چه‌رخه‌ی دا ئەستونیا شیا فه‌گوهاسته‌نه‌کا پیزانینی و ئابوری یا سهرکه‌فتی بکه‌ت، هه‌تا وی راده‌ی کو ل دویف فه‌کولینه‌کا به‌نکا نافه‌ندی یا ئوروی ئەستونیا شیا ب ته‌مامی مه‌حسوبیه‌تی بگوهوریت ب سهروه‌ریا قانونیئ، هه‌تا گه‌هسته‌یه‌ پلا (۱۲) ئی ل پیقه‌ری سهروه‌ریا قانونیئ و پلا (۷) ل پیقه‌ری نازادیا ئابوری، هه‌تا که‌فته به‌راهیا ئەمریکا و ئەلمانیا و که‌نه‌دا و بریتانیا و ل پلا ئیکئ

پوخته و رۆلی ئەزمانی رهنهیی (نقینکی) د ئەدهبی دا

مللەت مەحمەد

به‌حسێ رهنگیته فه‌رکارا که‌ین.

ئەزمان ژ ئالیی ئەده‌بیته

ئەده‌ب د نه‌ینیکا ئەزمانی دا ده‌یته نیاسین، وه‌کی رهنگه‌ک ژ رهنگیته ته‌عبیری، وه‌کی موزیک و له‌یزتنی، تشتی ئەده‌بی ژ ئەزمانی جودادکه‌ت ئەوه، هه‌ر رهنگه‌کی ته‌عبیری ئالافی خو‌ی جودا یی هه‌ی. شک تیدا نینه کو هه‌ر رهنگه‌ک تۆخمه‌کی ئەزمانی به‌جه‌دئینیت، وه‌کو فه‌رکارێ ته‌عبیری یان هه‌یه‌جانێ. چیرۆکنقیس یان خودانی هه‌ر تیکسته‌کی ئەده‌بی، تیکسته‌ خو‌ یان په‌ییکا خو‌ بو‌ خوانده‌فانی فریدکه‌ت دا کینجه‌کا به‌رده‌وام ل جفاکی یان جفاکی و خاندانه‌فانی بکه‌ت. ئانکو تشتی ئەده‌بی

ل ناف کوکا ئاسته‌نگ و گرفتاریا ئەزمان ئالافه‌کی تیگه‌هشتمنیه، ل نافه‌را جفاکا پتریا جارا بو‌ پاراستن و قه‌درگرتنا پیروزی و پاشماییت ئافه‌دانییته مرۆفاینیی ده‌یته بکارئینان و دشیت رۆلی خو‌ بکریار و به‌رچاف د ده‌م و جه‌یت ژیکجودا بگپیریت و ئالافی تیکانه‌یه، یی مرۆف دشیت پی ب زویترین ده‌م هزر و مه‌ره‌میت خو‌ پیکبگۆهرن و رهنگه‌کی نیزیکبوونی ل نافه‌را که‌سیت جفاکی په‌یدا که‌ت. ژبه‌ر فه‌ریا ده‌ورێ وی، گه‌له‌ک جارا ژ لایی ئەده‌بی یان رهنه‌یی (نقینکی) فه‌ به‌حسێ ئەزمانی ده‌یته کرن، ئو هه‌ر لسه‌ر وان بنیاتا ده‌یته نیاسین ژێ. فیجا ژبه‌ر فه‌ری و به‌رفره‌هیا بابته‌ی، دی به‌س

رۆلان بارت

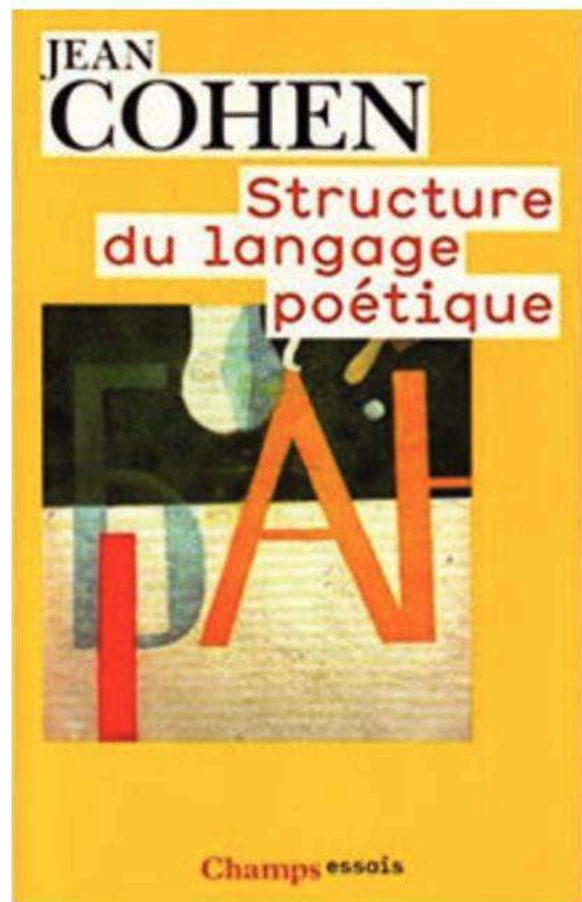
دهلیقهیدا دڤیا کریارا نقینکگرتنی دو رهنگیت تیکهلیا
 ناشکراکهت، نهو تیکهلیا ل نابقهرا نهزمانی رهنهیی
 و نهزمانی بخو، کاباهتی رهنی د نقینکگرتنییدا فان
 ههر دو رهنگیت نهزمانا تیزیکی ئیک دکهت و تیکهلی
 لوجیکی دکهت، ژبه ر وی جوداهیا ل نابقهرا ههر دو
 بازیت نهزمانی پهیدابووی سهرهلدا.

ب ریکا شروفه کرن و راقه کرنا رهنگیت پیشیخستن
 نهزمان دانا. وی دهمی نهو پیکول بو ئافا کرنا
 نهزمانی دهاتنه کرن، بهلی نهفه وهکی تشته کن
 موتلهق قهیلنه دکر، چونکی نقینکگرتن وهکی
 فهرترین ئافراندن دهاته دانان. ژبه ر نهشتنا رهنی
 ههست کیمتر ب پویته و بهایی وی نهدهاته کرن.
 گهلهک یا فه ره د تیکستت نهدهبی دا هندهک
 توخمیت ئافراندی ههبن، ییت بشین جانیهکی د
 بازا (مستهوا) قالاها تاما شیعی یا دهقی نهدهبی
 دا چیکهت .

وهکی کاکلکا بابهتی دیار، پیدقیه گهلهک تامیت
 شیعی د دهقی رهنهیی دا ههبن، دا ب دروستی
 بشیت ب ههمی رۆل و فه رکاریت خو راییت.

پیدقی کۆنتیکسته کی (context) دبیت، ب رهنهکی
 وهسا کو خوانده فان تیکه هیت. ههردهمی
 گۆتار دکه فیته بهر به حسوخه بهر و دانوستاندن و
 گهنگه شا راسته راست، دی فه رکاری شیعیوونی لی
 دیاریت و خو بسهر دادهت، نهف چهنده ب ریکا
 گفاشتیت لسهر په ییکی دهینه کرن پیشدکه فیت.
 (جان گوهن) گهلهک پویتهی دهته شعری، لهوا
 لسهر فه رکاریت پتفه گریدان ب شیعیقه رژد دبیت.
 زهحه ته حسا شعری یا گۆتاری بهیته بهسکرن،

بیی مروقی ب خو قه گریدهت، دا شعر بیته شعر
 تقیا ب دروستاهی ژ نالی وه رگری ژیفه یا رۆنیت .
 نه زمان ژ نالی رهنهیی (نقینکی) قه
 نقینکگرتن ژ لایی (رۆلان بارت) یقه ب نهزمانی دووی
 یان میتا نه زمان (meta language) دهیته نیاسین.
 لسهر نه زمانی تیککی یان نه زمان وهکی بابهت، د قی

شەرى ئەزمانا

ئقىسنا: سەوسەن ئەلئەبطەح★

تەرجمە كرن ژ عەرەبىي: ھەمىدى بامەرنى

گەفا ئەمانى لسەر، سەخىرىيە كا مەزن لى بەيتە كرن. ھەكە پەيدا بوننا ئىسرائىلى بىياتى وى لسەر دەرىخستنا ئەزمانى عىبرى يى مرى ژ كىيا و فەژاندنا وى ھاتىتە ئافاكرن كو وەكى ب رحىخستنا كەلەخەكى مریە، بەلى فەرىزا ژ فى سەربورى چىبوى، زفراندنەفە يا وان ئەزمانا پالدا، يىت وەسا دھاتە ھزركرن كو حەتاحتايى ھاتنە بنگوركرن. ئەو ئەزمان ژ قەبرىت وان ھاتنە دەرىخستن و زفراندنەفە سەر ئەزمانا.

ئەتلەسەك ژى ھاتە چىكرن، ژ گەلەك سالا وەرە دەيتە نويژەنكرن و جوگرافيا فان ئەزمانا دەيتە رەسمكرن و لدويف بەرفرەھبوى و تىكچوونا وان دچن و ژ ترسا كو ھندەك وەسا زوى بەرزەبن بزمەت فېرېبگەھن ژ تىزىكفە زېرەفانیا لقلقنا وان ئەزمانا دەيتە كرن. ئەفە ھەمى نە ژبەر راھافىزا زانستى، بەلكى ژبەر ھندىيە دبستەھن كو ھەر ئەزمانەك سەرۋەتەكى بى بەفەلە بدروستاهى وەكى شوپىتلى (بصمة) يە، چنكى ئەو نەينكا ئافاھىيەكى ھزرىيە و تەخمىنكرنا ژيارىيە و خۆشى و زەنگىنيا وى يا نەمازىيە و مروفاينى يا پىدقە دا ئالاقىت وى يىت حسى پى وەرارى بگەن و ئاسوئىت وى بەرفرەھبىن و ئەو شەھيانا يوئىسكو ھەرسال ل ۲۱ قى ھەفىقى (مەخسەد ژى ۲۱ ھەيفشا شواتىيە - تەرجمان) دكەت ژ پىشتەفانیا ئەويت خۇ بو قى چەندى دوەستىن پىقەتر نىنە و پالداھەكە بو بستوخۇقە گرتنا ئەزمانى دەيكى ل فېركرنى، خۇ ھەكە ئەزمانەكى دى ژى ھەبىت، بىيات پىرەنگىيە نەكو خۇ ژى دانەپاش و ھىلانا ئەزمانەكە و خۇ گرېدانە ب ئەزمانەكى دىقە پىخەمەت بەھايەكى بازركانى ئان شولەكى ھەر وەكى نوکە ل خاندنگەھىت مە دقەومىت.

ترس ژ ھندى ھەيە كو بچوپكىت مە ژ وى نىقا شاگردىت دنيايى بن يىت دلئى يوئىسكوئى دىمىتە پىقە، چنكى ئەو ب ئەزمانەكى تىنەگەھن ئان نەشىن

تشتەك ژ ئەزمانى مروقى لىك مروقى عەزىزتر نىنە و ژ وان گوتىت يىت يىت دەيك دەبەر ھژاندنا لاندكىرا مروقى پى ھاویشدكەت ب بەاتر نىنە كو بچوپك پى گەرمىبىت و بستەھدىت و چىبونا وى يا عاطفى (كەبونا عاطفى) پى ئافادىبىت. دگەل ھندى ژى پىشتى گىروبوونا ب دەھا سالا ئەزمانان پىخەسىان كو تىك ژ دژوارترىن شەرىت مروفاينى يىت دەولەتت دەستدرىژ (دول نافذە) پىرادىبن ئارمانج ژى ئەزمانىت دەفەرى (مەلى) نە دا بكوژن و پاشى دەست داننەسەر و ھوكمى لىكەن. چنكى پىشتى ئەزمانى وى مللەتى ژى دەيتە ستاندىن و دەفى وى ب ئەزمانى دەيكى دەيتە لالكرن (بىنان) تىدى چ تشتەك ژ كوشتا ئاشكرا و دژوارا وى مللەتى بساناھىتر نىنە. ھەكە ھىشتا مىناكا جەزائىرى و خەباتا وى بو زفراندانە ھەبىيا خۇ لىەر چاقىت مە بىت، بەلى ھندى و گەلە دەولەتت دى يىت ئەفرىقى پىرەزمانىا خۇ كەكەپس دا ئەزمانەك بىتى لسەر ھەمىا بەيتە سەپاندىن، ئەفە ب چىجەتا تىككرنى و پىشتىخستنى كرىە، بەلى ھىشتا خوين ژ برىنىت وان دزىت و پىدحەسن كو خەنجەر ل پىناسا وان ھاتىەدان و ھەكە لدويف بچى دى بسەر مىناكىت ھىژ خراپتر ھەلبى.

تشتى بالكىش و ديار ئەو، لىناق دەولەتت ئىستىعمارى (كۆلۇنالى) يىت كوتەكى ل نەتەويت لىواز كرى، ئەفرو د ناپ وان بخۇدا وىژدانا ھندەك فەكۆلىنقاتىت وان ھىشاربووىە دا تىتتى ماى ژ وان ئەزمانىت مرن كەتىي خلاسكەن. ئو يوئىسكو ب ھارىكارىا ھندەك زانابىت ئىختىساسى وان ئەزمانىت عەسلىت مللەتا سەركىشىا ھەوەكى دكەت و پىشتى ھەفت ھزار ئەزمان ل دورماندورى دنيايى ھاتىنە ھژمارتن و ھاتىە زانبن كو ھەر دو ھەفتيا ئەزمانەك ژى دبىت، دقىت ئەزمانىت نەماين فەژىنتەفە، كو بوچبوونا وان زىانەكا گەلەك مەزنىە و دا ئەزمانىت

دارا خوزیا یا خرشه

حسین دیره‌شی

د گه‌ل نه‌لنده‌کا زوی، ب ده‌نگی چوچکا،
 ب قرچه قرچا ترکا ل سهر ته‌نویرا و
 ل بهر حنگه حنگا ده‌نگی مه‌شکا ب
 سیپیکافه، ل دویف ده‌نگی مه‌عمه‌عا
 کار و به‌رخا، دگوفافه و چته‌چتا شقانا
 ل بهر به‌ته‌نا ل پشتا مالا، ئافده‌ل ل
 سهر جها رابووفه، پشتی خو ب هه‌ردوو
 لاقه بادایی و ده‌ستیت خو دانه پشتخو
 و پشتا خو فقه‌قراند، ل بانئ بیلابی
 جهی مام ئافده‌ل یی رائیخستیه و هی‌دی
 بهر ب باگوردانی فه چوو و پالا خودایی
 و چافیت خو په‌رخاندن و ب ده‌ستی
 سمبیلیت خو ب سهر و به‌رکرن
 و ب له‌په‌قوتی ده‌ستیت وی
 تیک هاتن و چوون، ههر
 وه‌کی تشته‌کی لی به‌رزه و
 وندابوی، پشتی ده‌مه‌کی
 کیم داخو‌ازیا وی بجه‌هات،
 کو ئه‌وژی کیسکی وی یی
 تویتنی بوو، بلندکره بهر
 دفنا خو بیهنه‌کا دریز لی
 هه‌لکیشا و به‌ری قه‌یتانا

وی فهکته، پشتی
ناخینکه کا کویر
راهیلا، د ئه نیا
خو هسی و پاشی
لی ئیپی و ل سهر
خو هیدی، جگارا
خو پیچا و دهقی
وی ب تلبی فه چنی
و بو چه فه چه قا
سته و بهرا و ژه نینه کا
پیشی گهش بو و

کچن ب ره شنه کن، دی هیدی هه ره، خو ناره قییت!!
مادی ل کیشه به رزه بییت، نی ئه وژی یی ل سهر
په لا دژیت ل هیفیا ته، نی نوکه چاقییت وی ب ریکا
ته فه زراف بوینه و تف دده قیدا بویه به نیشت.

هه کو سه ربار وه کی خفشا خه زالا ب چاقییت
خو بییت شینفه، پرچا وی یا زهر، هندی ته خه کا
هه لزی ل سهر ره ها قولنجی به ردد، به ژنا وی دی
بیژی نافکا تیگرزی یه دچاله کا زناریت زه نگلیدا، ل
سپیده هیا زوی خو دده ته بهر سه قاین زوزانا وه کی
کیره کا ب خه مل ده زی، ب نازفه و ب تیه کی
چاقی ل نیچیرقانی (نافده لی) دنیپی و هزار و تیک
ناقیری دنا قدا خویا دبون و پیلیت ئه فینه کا گهرم
و پیروز ژئی دپه شین و ب سهر (نافده لی) دا دچوونه
خار.

نافده ل تیک نافنجی ب هه می ره خاقه، به ژنه کا
نازک، زه نده بادایی، خودان دیمه کی شرین و
پر گرئین، خودان دوو چاقییت رهش و دوو برهین
لیکدایی، ب دیم خوقه یی سنیله و ب کار و
کریاریت خوقه یی گه هشتی و خودان سه ربور،
گهرماتیه ک ب سهر نافده لی دا دهات و خو ددییت
شاه هه می ئه فیندارا و شاهسواره کی بی به قل
دقی ریکیدا.

هوسا نافده لی، ژبه لی و ژوردایی، خوشی و ته حلی،

جگاره ژی پی گه شتر لیهات و قه مبه ل قه مبه ل
دویکیل به ردا و چوو ده زره کا کویر و بی بندا و
تف کره ده ستی خو و دوو پی پیغه بون و دو بییت
دیترژی بخوقه کرن و دوه غه را خودا زه ند و باسکییت
خو هه لکرن و ده شت و بیابان شه قانندن، دول و
نهال تیکفه دان، ل چه ل و چیا سه ره که فت، ل شیف
و رویارا ل گه لییت کویر و ل پیلیت دژوار ده ربازبو
و درییا خودا چه ند ژبه لی و ژوردایی پیشان و
که فت و رابو.

مام نافده لی بو خو گووت:

ئه یه وو دنیا، روژیت گو هینی، هه کو هیشتا ئه زی
گه نج و من پاشا ب سمبلا خو حسیب نه دکر،
وه کی نییری کویقی ل سهری کانوینی هه ویا من نه
دهات، ژ نویکا که پ گره گرتی ببوم، ب شه ف مه په ز
دبره هه قیزی و نیف شه ف رادکره شه فین، هوسا
ل هه قیزی (ده ستین) ل ده ستی من و ل ده ستی
نییری قلوژ، ل سه و و گورگی، ده ستی من رادکیشا
و رادبوین مه په ز قه لدا بو چه ری و بهر تیشتی
دبر و هیدی، هیدی بهر ب مه خه لی ب ریده قنین،
ئه ه هه ر بیهنه ک ل من دبو دمه کی دریژ و من
نه دزانی که نگی ژ دویرغه ده نگی مه نه جه لوکییت بیریا
دی هیته گو هییت من، هه کو عهیشوکی گازی دکره
(سه رباری):

ژیک ناس نه دکرن، ب تنی سهر بار ب بهژن و هافریت خو، ب گرنژین و دیمی خو یی شریقه، وه کی سیبه را وی ب شهف و روژا گافه کا بتنی ژئی دویر نه دکهفت، زیده باری هه نهک و لاقردییت وان، تهق تهقا که نیی وی و هه کو جاره کی دگوت:

ئافدهل، هزار و ئیک ئافدهل ژ دهقی دپه شین، هزار و ئیک تام ژئی دهاتن و دهنگی وی وه کی شوپژنا دکله کیرا زنگه زنگ ل گوھیت وی دئینا.

روژ چوون و زه مان بۆرین، چ ب خوشی و چ نه خوشی، ب چ رهنگی هه یی ونه یی، خهون و خه یال، هزر و ئاشوپ، خوزییت مهزن، هیقییت بی بن، هه می بۆنه وه و بۆنه راستی و بۆنه ژیان، ژیانه کا نوی.

ئافدهل و سهر بار، خهوتیت وان، هیقییت وان، ل سهر بالیفکه کی بۆنه جوت، بۆنه ریڤینگیت ریکه کا دویر و پری هیقی.

به رهه می وان بۆنه چهند بشکوژیت پند و دیم پری هیقی و گرنژین، هیلینا وان و نهو لیسن تیدا نهان بۆین و روژیت خو تیدا ئافا دکرن، وهک جنیکه کا تژی گول و گولشیر و کاری که ل لی هات.

ئافدهل رابو و پشتی جگارا خو به ردا یی:

-ئاخ، ئاخ، ئافدهل ته نه زانی هوسا زویکا دی شهف و روژیت ته هینه دزین و هه یف و سال وه کی تویه کا گه هشتی دی وه رییتن و ب روپاره کی بۆشدا بهزن و چن، ته نه زانی روژهک دی هییت و یا خسفتی، روژیت ته ییت بۆری دی بنه پیتراکیت وی و دی که نیا خو پیکهت، نهو بشکوژیت ته بۆ دلخو کرینه گول و مهزن بۆین ل ناف چاقیت وان ئومید و هیقییت خو دناقدا دخاندن و فه دحه جاندن، بیهنا وانژی دی ل ته ییز بیت و دیتنا وان بنه خهوتیت شهفا و دی بیژنی نه هنگا یی د داعویراین.

ئاخ، سه د جارا دیسا ئاخ، ته نه زانی روژهک دی هییت، سهر بارا ته ژئی نهوا ته و وی په پمان دایه ئیک، کو چجارا ئیک نه هیلین و سهری هه وه ل سهر چ بالیفکییت دیتر نه نفن، روژهک دی هییت و بی خاترخاستن، بی ده ستویری، سپیده هیه کا وه کی نه قرو، دیسا ل سهو و گورگه کا وه کی نهو، ده می خه و ژ چاقیت من هاتیه دزین و فه ره فاندن، ل گه ل قیرینا بانگی دیکی (سیسی)، بۆ هه وار هه وارا بۆزی و رهو رهوا وی چوو نه سمانا، دهنگ ل که قرا فه دد!!!

-سهر بار.. سهر بار، ما نه وهختی مه شک کیانی یه، ما تو هه ر روژ ل قی ده می نه رادبوی و دهنگی نامایتیت ته گوھ کهر دکرن، خش خشا جهریفکی ته مه ژئی دشویشن و دمالشتن، ده رگه دسمتن، ده همانییت ته، ئیکجار ییت کراسی ته بهری چهند وه خته کی، ته کهرکری و یی ل به رمایی ته بۆ من کریه نهف کیسکی تویتنی و ئوف، ((دا باش بیهنکه می و تیر بینم)) سهر و چاقیت من دنالیستن و

ب نه رمی ب سهر مندا دخشیان...!!

ئه زئی ره بن یی نفستی ل پشت بهری کهر و ئاگه ه ژ چنه، هه ر مام و مام ل هیقی لفلینا چاقیت ته و بیژنه من ها.. ها.. ئافدهل، تو یی چاوانی، ته چ دقیت هه ی ئه ز گوری، به لی کوراه ی ب چاقیت من داها، نه لندا من کره ده رگه ی دوزه ختی، روژیت روھن ل من تاریبۆن، خوزی دگه ریا مندا ئاسی کرن، گیزه فانکه کی ئه ز گرم، ژنویکا من زانی روژا من ئافا بۆ، ده می من دیتی بتنی دوو چاقیت زل و بی لفلین.. رک و رک یی ل من دتیرن و هه وار و قیری ژئی دچن و ئافدهل ئافده.. ئاف.. ئاف.. ئا...!!

کوردستان ل ناڤه‌را پرچکیت که لینا دونیایی

خالد دیره‌شی

گه‌له‌ک ئاسته‌نگ و ئاریشیت دیتەر.

ئیرانی ژێ ژلایی خۆڤه‌ ته‌خسیری دگفاشتن و ئیرشیت خۆ بۆ سه‌ر کوردستانێ نه‌ کرینه و به‌رده‌وام گه‌ڤیت دژوار دکه‌ت هه‌که‌ گوه‌داریا وی نه‌که‌ن و نه‌که‌ڤنه‌ بن نیری وی، ب به‌رده‌وامی ب رۆکیتان کوردستانێ، نه‌خاسمه‌ هه‌ڤلیرا پایته‌خت، توپیاران دکه‌ت، ب هه‌می شیایتیت خۆ ب ریکا گروپ و کلکیت خۆ ئالوزیا بۆ کوردستانێ چیدکه‌ت و هاندانا کومه‌کا هیزیت سیاسی ل کوردستانێ دکه‌ت بۆ تیکدانا ره‌وشا وی و گه‌ڤیت دوو ئیداریی و دژابه‌تیکرنا هه‌می بزاف و پینگاف و ریداریت حکومه‌تا کوردستانێ و ژیکدویر ئیخستنا هیزیت سیاسی و کویرتکرنا برینیت هه‌ڤکیا.

تورکیا ته‌ماعکارژی ب هه‌جه‌تا هه‌بوونا چه‌کداریت (پ ک ک)ی، به‌رده‌وام ئیرشی سه‌ر کوردستانێ دکه‌ت و بیافه‌کێ گه‌له‌ک مه‌زن و به‌رفره‌ه‌ ژ ناخ و جوگرافیا پارێزگه‌هیت ده‌وک و هه‌ڤلیری، بووینه مه‌یدانیت شه‌ری و ژلایی پ ک ک و له‌شکه‌ری تورکیافه‌ ژ وه‌لاتیان هاتینه‌ قالا کرن، کو گومانه‌کا بی دووولی ده‌یتته‌ کرن کو هه‌ردوو ئالیا هایژیک هه‌یه‌ و ب پلان ئه‌ڤ ده‌ڤه‌ره‌ ده‌ینه‌ داگیرکرن و نه‌خاسمه‌ هه‌ردوو ده‌ڤه‌ریت گه‌له‌ک ستراتیژی و هیلینیت به‌رده‌وامیت شه‌ره‌شیت کوردستانێ، ده‌ڤه‌را قه‌زا نامیدی و میرگه‌سووری ل سێ کوژیا تخویبێ ئیران- ئیراق- تورکیا.

بیکومان ئه‌ڤ هه‌رسێ وه‌لاته‌ وه‌سا هه‌زر دکه‌ن کو دویا یا مژیله‌ ب ئاریشه‌ و ئیرشا رۆسا بۆ سه‌ر وه‌لاتێ ئوکراینا و که‌سێ های ژ کریار و سیاسه‌تا وان نینه‌ و دئ هه‌می خه‌وتیت خۆ یتت پیس و گه‌نی دنای دویا یا بیده‌نگدا ساخکه‌نه‌ڤه‌، به‌لێ سه‌رباری قان ئاریشه‌ و چیکرنا کومه‌کا ئاسته‌نگان ل هه‌مه‌ری پیناژویا کوردستانێ، سه‌رکیشیت دلسۆزیت کوردستانێ ریکه‌کا راست گرتیه‌، ئه‌وژی: نه‌هیلان و بنبرکنا گه‌نده‌لیا ئیداری و دارایی و سیاسی، ئافکرنا بنیاتی ئابوریه‌کا ب هیز و پشتگه‌رمکرن ب مشه‌کرنا ژیده‌ریت ئابوری، به‌رفره‌ه‌کرن و خورتکرنا تیکه‌ه‌لیا و پيشه‌ڤه‌برنا وان ده‌می بیافاندا و نوکه‌ کوردستان یا بوویه‌ هه‌ژماره‌کا گزنگ ده‌ڤه‌سه‌نگییت ده‌ڤه‌ریدا و چاف ل پاشه‌روژه‌کا گه‌شته‌ره‌.

پشتی راگه‌هاندنا شه‌ری ژ لایی رۆسیافه‌ ب دژی وه‌لاتی ئوکراینا، به‌لانس هیز و تیکه‌ه‌لیان ل سه‌رانسه‌ری دونیایی به‌ر ب گوهورینی ڤه‌ دچن و هه‌ر زوی و پشتی ئیرشیت ده‌ستپیکن بۆ سه‌ر قی وه‌لاتی، هه‌زرا نه‌خشه‌کێ نوی بۆ سیاسه‌ت و ریکیت سه‌ره‌ده‌ریکرن و تیکه‌ه‌لی جوگرافیا دونیایی و پاشه‌روژا وی هاتنه‌ کرن، ئه‌مريکا ب هه‌ڤاله‌ندیت خۆڤه‌، زوی که‌ڤتنه‌ دنای بزافیت مه‌زندا کو ریکن ل رۆسیا بگرن و نه‌هیلن وی ئیرشیت بکه‌ته‌ سه‌ر وه‌لاته‌کێ خودان سه‌روه‌ری و ئه‌ندام دریکخستیا وه‌لاتیت تیکگرتیدا و قان بزافا رۆسیا پتر ئازراندا و چافیت هرچا ب سه‌هم سوورتکرن و به‌زتر ئیخست بۆ ئیرشکرن، کوئه‌و وه‌ه‌تا ئه‌مريکی وئه‌روپی ژێ د وی باوه‌ریی دابوون، رۆسیا د بیست و چار ده‌مه‌ژمیراندا دئ ده‌وله‌تا ئوکراینا ئیخیت و قی وه‌لاتی داگیرکه‌ت، به‌لێ خۆراگرا گه‌ل و له‌شکه‌ر و حکومه‌تا ئوکراینی، هه‌زیت هه‌می گوهورین و دویا نه‌چارکر کو ب ئاوايه‌کێ دیتر سه‌ره‌ده‌ریی دگه‌ل دۆز و پاشه‌روژا قی وه‌لاتی بکه‌ن، سه‌رباری کو ئوکراینا دریت مه‌زن ل رۆسیا دان و نه‌چارکرن هه‌ز دگوهورینا ستراتیژیا خو یا له‌شکه‌ریدا بکه‌ن و سیاسه‌تا عه‌ردی سوۆی ژلایی رۆسافه‌ به‌یتته‌ بکارئینان، کو نوکه‌ پتریا باژیریت ئوکراینی و بنیاتی وی یئ ئابوری هاتینه‌ ویرانکرن، دقان گیله‌شوک و ئالوزیاندا و گه‌ڤکرن ل سیسته‌می دونیایی و گوهورینا وی، کو که‌س نزانیت دئ چ ره‌هند ل دویڤخو هیلیت، گه‌له‌ک وه‌لاتیت دیتر یئ بزافن دکه‌ن خو ژ که‌ڤلۆزانکێ خو ده‌ربیتخن و ل خه‌وتیت خو یتت ته‌ماعکاری و داگیرکه‌ریی دگه‌رن و مینا‌کا گه‌له‌ک نێزیک ل به‌ر چافیت مه‌، وه‌لاتیت داگیرکه‌ریت کوردستانیتنه‌.

سه‌رباری ره‌وشا ویران و هه‌رفتیا به‌غدا، پشتی شه‌ری رۆسا دگه‌ل ئوکراینا، ب دڤه‌کا گه‌له‌ک بلند، سه‌ره‌ده‌ریا خۆ دگه‌ل خه‌لک و حکومه‌تا کوردستانێ گوهوری و به‌رده‌وام گه‌ڤ کرن و له‌ز ل حکومه‌تا کوردستانێ کرن بۆ ب جه‌ئینانا بریارا دادگه‌ها فیدرالی ئه‌وا ژلایی وانڤه‌ ل دژی ده‌ریخستن و هنارتنا نه‌فت و غازیت کوردستانێ و دیسا به‌رده‌وامیدان ب دانانا ئاسته‌نگان ل هه‌مه‌ری هنارتنا هه‌ژیاتییت دارایی یتت کوردستانێ و چیکرنا

سیلاب کو فوارہ کا روشہ نہزری گشتی یہ

۱۲۷ ہہ ژمار

۲۰۲۲ - نیسان

